

Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL STUDIES

AFRİKA AÇILIMI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN SOMALİ'YE YÖNELİK DIŞ
POLİTİKASI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: 2011 KİTLİK VAKASI

Onur BALCI

DİLİN MİLLİYETÇİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ BAĞLAMINDA FRANSA'NIN
AFRİKA SÖMÜRGELERİNDEKİ MİLLİYETÇİLİĞİ ÖNLEME POLİTİKALARI

Serden Onur KARACA

INFLUENCE AND NORM ENTREPRENEURSHIP: AZERBAIJAN'S
STRATEGIC DEPLOYMENT OF SOFT POWER

Asgarov SİRUS

International Journal of Political Studies

(Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi)

Nisan / April 2024

Volume / Cilt 10

Issue / Sayı 1

p-ISSN: 2528-9969

e-ISSN: 2149-8539

International Journal of Political Studies (IJPS) is an academical, periodic and refereed journal published on April, August, and December -three times in a year- by the Center of Political Economical and Social Research (PESA). The Journal publishes articles which are written in the discipline of social sciences like Public Administration, Political Sciences, International Relationships, Sociology, History, Philosophy, Psychology and Turkish Language. The Journal aims to help distribute, discuss and evaluate investigations and scientific studies by academicians, market and for those who are interested. The Journal is published on internet.

Permission to make digital or hard copies of part or all of the International Journal of Political Studies for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not distributed for profit or directional commercial advantage. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. Permission may be requested from the PESA Research and Publication Department.

Copyright © 2024 by PESA

No responsibility for the views expressed by authors and reviews in the International Journal of Political Studies is assumed by the editors or by the Publisher Center for Political, Economic and Social Research (PESA).

Contact Editorial Office

Address: Arabacı Alanı Mahallesi Mustafa Ocak Sokak No:9 D:2 Serdivan-Sakarya/Türkiye

E-mail: politikarastirmalardergisi@gmail.com **Phone:** +905327695899

Fax: +902642956233

Published by: Center for Political, Economic and Social Research (PESA)

Politik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (PESA)

www.pesa.org

International Journal of Political Studies (IJPS)

Published by PESA, On Behalf of PESA the Owner is

Fatih YARDIMCIOĞLU

Editors / Editörler

İsmail Ediz

Editorial Assistants / Editör Yardımcıları

Menderes Kurt

Nurbanu Bulgur

Typesetting /Dizin

Furkan FAYDALI

INTERNATIONAL ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Tim Jacoby (The University of Manchester, UK), **Prof. Dr. Tuncay Kardaş** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Necmettin Alkan** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Arif Bilgin** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Serdar Güleler** (Uludağ Üniversitesi), **Doç. Dr. Adrian Jones** (La Trobe University, AU), **Prof. Dr. Fatih Savaşan** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Kabasakal** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Balcı** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ahmet Ulusoy** (Beykent Üniversitesi), **Prof. Dr. Osman Pehlivan** (Karadeniz Teknik Üniversitesi), **Prof. Dr. Mehmet Asutay** (Durham University, UK), **Prof. Dr. Ramazan Erdağ** (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

REFeree BOARD / SAYI HAKEMLERİ

Doç. Dr. Gökmen Kılıçoğlu (Düzce Üniversitesi), **Doç. Dr. Ayhan Nuri Yılmaz** (Samsun Üniversitesi), **Prof. Dr. İsmail Aydoğan** (Kırıkkale Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Münir Şahin** (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Recep Şehitoğlu** (Gaziantep Üniversitesi), **Dr. Hacı Mehmet Boyraz** (İstanbul Medipol Üniversitesi)

Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi'nin İndekslediği dizinler;

ASOS, Academia Social Science Index, DOAJ, Directory of Open Access Journals, Index Copernicus, ResearchBib, Citefactor

İÇİNDEKİLER

Makaleler

Afrika Açılımı Bağlamında Türkiye'nin Somali'ye Yönelik Dış Politikası ve Sivil Toplum Kuruluşları: 2011 Kıtık Vakası (Araştırma Makalesi)

Onur BALCI.....1

Dilin Milliyetçilik Üzerindeki Etkisi Bağlamında Fransa'nın Afrika Sömürgelerindeki Milliyetçiliği Önleme Politikaları (Araştırma Makalesi)

Serden Onur KARACA17

Etki ve Norm Girişimcilik: Azerbaycan'ın Yumuşak Gücün Stratejik Kullanımı (Araştırma Makalesi)

Asgarov SİRUS.....31

CONTENTS

Articles

Türkiye's Foreign Policy towards Somalia in the Context of its African Opening and Non-Governmental Organizations: 2011 Famine Case (Research Article)

Onur BALCI.....1

France's Policies to Prevent Nationalism in African Colonies in the Context of the Effect of Language on Nationalism (Research Article)

Serden Onur KARACA17

Influence and Norm Entrepreneurship: Azerbaijan's Strategic Deployment of Soft Power (Araştırma Makalesi)

Asgarov SİRUS.....31

Afrika Açılımı Bağlamında Türkiye'nin Somali'ye Yönelik Dış Politikası ve Sivil Toplum Kuruluşları: 2011 Kıtık Vakası

Onur BALCI¹

Özet

Sivil toplum kuruluşlarının (STK'ların) sayısı ve bununla birlikte bu kuruluşların devletler ile olan münasebetleri de artmaktadır. Bu süreçte STK'lar devletlerin dış politikasını etkilemeye çalıştıkları gibi devletler de dış politikalarında bu kuruluşları birer araç olarak kullanabilmektedir. Özellikle dış politikanın hedefi doğrultusunda tecrübe sahibi STK'ların sürece dahil edilmesi, dış politikanın uygulanmasında kolaylaştırıcı olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı Afrika Açılımı bağlamında Somali'ye yönelik dış politikasında Türkiye'nin STK'ları sürece nasıl dahil ettiğini göstermektir. Bu amaçla Somali'de 2011 yılında vuku bulan şiddetli kıtlık vakası özelinde analiz gerçekleştirilmiştir. Nitel yöntem kullanılan bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti resmî kurumlarının ve bazı STK'ların raporları başta olmak üzere ilgili bilimsel yayınlar, raporlar ve haber yazıları aracılığıyla veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında 2011 kıtlık vakası özelinde Türkiye'nin Somali'ye yönelik dış politikasında STK'ların tamamlayıcı unsur oldukları ve sürecin başarıya ulaştığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin söz konusu dış politikasının kendine has bir anlayışla gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Dış Politika, Afrika, Somali, Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye's Foreign Policy towards Somalia in the Context of its African Opening and Non-Governmental Organizations: 2011 Famine Case

Onur BALCI¹

Abstract

The number of civil society organizations (non-governmental organizations/NGOs) and their relations with states have been increasing. In this process, NGOs try to influence the foreign policy of states, and states can use these organizations as tools in their foreign policies. Especially the inclusion of experienced NGOs in the process in line with the goal of foreign policy can facilitate the implementation of foreign policy. The aim of this study is to show how Türkiye has instrumentalized NGOs in its foreign policy towards Somalia in the context of the African Opening. For this purpose, the severe famine that occurred in Somalia in 2011 has been analyzed. In this qualitative study, data have been collected through relevant scientific publications, reports and news articles, especially the reports of the official institutions of the Republic of Türkiye and NGOs. In the light of the findings, it is observed that Türkiye has instrumentalized NGOs in its foreign policy towards Somalia during the 2011 famine and the process has been successful. In addition, it has been determined that Turkey's foreign policy during the 2011 famine was realized with a unique understanding.

Keywords: Türkiye, Foreign Policy, Africa, Somalia, Non-Governmental Organizations

GİRİŞ

Devletlerin dış politikası birey, devlet ve sistem düzeyleri çerçevesinde incelenebilmekte ve yine bu düzeylerdeki değişimler devletlerin dış politikalarını etkileyebilmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde “sivil toplum kuruluşları ve dış politika (hatta Afrika)” söz konusu olduğunda özellikle devlet ve sistem düzeylerinin birbiriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Uluslararası sistem düzeyinden Soğuk Savaş dönemine bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) liderliklerinde iki kutuplu bir sistem yapısı olduğu ve bu zeminde Uluslararası İlişkiler çalışmalarının büyük ölçüde büyük güç rekabetine odaklandığı söylenebilir. Yine bu dönem içerisinde dekolonizasyon hareketleri çerçevesinde Afrika’da (ve kolonize olmuş diğer bölgelerde) birbiri ardına bağımsız devletler ortaya çıkmıştır. Ancak ne var ki bu hukuki bağımsızlığa rağmen Afrikalı devletlerin “bağımlılığı” devam etmiş ve uluslararası politikada etkin bir tablo sergileyemedikleri yahut uluslararası politikanın edilgen unsurları oldukları söylenebilir. Devlet düzeyinden bakıldığında ise yine Batı ve Doğu blokları arasındaki rekabetten etkilenecek uluslararası düzenin kabaca liberal/kapitalist/demokratik ve sosyalist devletlerden müteşekkil olduğu söylenebilir. Daha çok demokratik düzenin birer parçası olarak görülen sivil toplum kuruluşlarının (STK’ların) yaygınlaşması söz konusu dönemin sonlarına (1970’lerden itibaren) doğru olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise yukarıdaki değişkenlerde köklü değişimlerin olduğu görülmektedir. Nitekim Doğu blokunun temsilcisi SSCB dağılmış ve Batı blokunun ve onun değerlerinin temsilcisi ABD tek süper güç olarak kalmıştır. Bunu takiben uluslararası sistemde liberalizmin ve demokratik yönetimlerin yaygınlaştığı bir süreç başlamıştır. Bu bağlamda küreselleşmenin etkisiyle demokratik rejimlerle birlikte anılan STK’ların da yaygınlaştığı görülmüştür. Diğer taraftan uluslararası sistemde daha önce pek önem atfedilmeyen aktörler ve bölgeler (alt sistemler), giderek önem kazanmaya başlamış ve bu önemlerinin de artacağı düşünülmektedir. Bu bölgelerden birisi de Afrika kıtasıdır.

Bilindiği üzere Afrika kıtası yüzyıllarca Avrupalı güçlerin sömürgesi olmuştur. Her ne kadar dekolonizasyon sürecinden sonra bağımsızlıklarını kazanmış olsalar da yüzyılların getirmiş olduğu yapısal bozukluklar Afrikalı ülkelere yeterli ilerlemeyi yapma şansı vermemektedir. Bu ülkeler pek çok kronikleşmiş sorun ile karşı karşıyadır. Ancak bu karamsar tabloya rağmen Afrika ülkelerinin 2001-2010 yılları arasında gerçekleştirdikleri büyüme oranları da dikkati çekmektedir. Bu bağlamda ileriki yıllarda bu gelişimin artacağı düşünülmektedir. İşte bu noktada Afrika yeniden bir rekabet sahası hâline gelmiştir. Ancak eskisinden farklı olarak aktör sayısının ve rekabetin daha fazla olduğu bir durum söz konusudur. Çin, Hindistan, Japonya gibi birçok yeni aktörün oluşturduğu ortamda kadim sömürgeciler ve onlara göre nispeten yeni olan ABD zorun yanında rızayı da seçmek durumunda kalmaktadır. Bu devletler, Afrikalı devletlerin yaşadığı kronik sorunlar için yaptıkları kalkınma yardımlarıyla bu ülkelerde nüfuz alanı elde etmek istemektedirler.

Afrika’daki bu rekabet ortamı sürerken Türk dış politikasında da Afrika Açılımı gündeme gelmiştir. Bu bağlamda insanî yardım ve yumuşak güç unsurları ön plâna çıkarılmaktadır. Bu insanî yardımlar ve kalkınmaya yardımcı faaliyetlerde STK’lar birer tamamlayıcı/yardımcı aktör olabilmektedir. Bunun sarıh misallerinden birisi 2011’de Somali’de yaşanan kıtlık hadisesine kamu kurumlarının ve STK’ların birlikte müdahale ederek çözüm üretmeye çalışmalarıdır. Ayrıca kıtlığın etkisinin ortadan kalkmasının ardından Somali’nin istikrarı ve güvenliği için de çalışmalar sürdürülmüştür. Bu nedenlerle çalışmada 2011 Somali kıtlık vakası seçilmiştir.

Bu bağlamda çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Birincisi Türkiye’nin Afrika’ya yönelişini daha iyi anlayabilmek adına uluslararası politikada Afrika’ya yönelik algı ve Afrika’nın küresel ölçekte yükselişi ele alınmıştır. Ardından Türkiye’nin Afrika açılımının mantığı ortaya konularak, bu konudaki temel dış politika ilkeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü olarak ise bu ilkeleri anlamlandırabilmek adına bir Afrika ülkesi olan Somali örnek olayı seçilerek hem dış politika ilkeleri hem de bu ilkeler hayata geçirilirken (dış politika uygulanırken) STK’ların bundaki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın Türk dış politikasındaki açılım olgusu üzerindeki tartışmalara farklı bir perspektif sunarak akademik yazına katkı sunması hedeflenmektedir.

Tüm bunlar ışığında çalışmanın odağı kısaca şu şekilde ifade edilebilir:

Türkiye perspektifinden,

1) Problem nedir?

Türkiye’nin Afrika açılımı vizyonu çerçevesinde Somali ile kalıcı ve etkili ilişkilerin tesis edilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefi gerçekleştirmenin önünde Türkiye’nin Afrika ve Somali ile ilişkilerinin zayıf

olması ve Somali'nin yapısal sorunları (iç savaş, açlık ve başarısız devlet olgusu) gibi engeller bulunmaktadır.

2) Problemin çözüm yolları nelerdir?

Türkiye perspektifinden Afrika'da (Aden Körfezi, Süveyş Kanalı ve Hint Okyanusu gibi faktörler bağlamında) jeostratejik öneme sahip olan Somali ile ilişkilerin tesisi ve sürdürülebilmesi için mevcut engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun için hedef ülkedeki aktörlerle diyalogu artırmak, yapısal sorunlara çözüm önerileri sunmak ve nihayet iş birliği alanları oluşturmak gerekmektedir.

3) Çözüm için eldeki araçlar nelerdir?

Türkiye artan askeri-ekonomik kapasitesi ve aktif dış politikası ile Somali'nin yapısal sorunları için belirli ölçüde çözüm üretecek durumdadır. 2011'de Somali'de vuku bulan kıtlık vakası Türkiye'nin mevcut kapasitesini uygulamaya koyabilmesi için bir alan açmıştır. Bu doğrultuda en kayda değer araç olarak dış yardımlar ve bunun için yardım konusunda tecrübe sahibi STK'lar ile hareket edilmesi Türk dış politikası için kolaylaştırıcı unsurlar olarak görülebilir. Ayrıca sömürge tecrübesi yaşamış bu topraklarda "kâr amacı gütmeyen ve insani yardımı hedefleyen" STK'lar hedef ülkedeki olumlu imajı artıracak ve gelebilecek menfi tepkileri (yayılmacı niyetler gibi) en aza indirebilecektir.

Afrika'ya Bakış ve Afrika'nın Küresel Ölçekte Yükselişi

Bir nesneye ya da kişiye bakış (nazar) sadece biyolojik anlamda göz adlı organ ile görmeyi değil ayrıca bakılana dair algıyı ifade eder. Başka bir ifadeyle "*Bir şeye şöyle veya böyle düşünerek bakma, onu şöyle veya böyle kabul ederek ele alma, bakış, bakış açısı*" (Kubbetaltı Lugatı, t.y.a) şeklinde ifade edilir ki bu tanımdan bakılana "kabullerle bakmayı" anlayabiliriz. Bu kabuller tecrübe, düşünce ve ihtiyaçlar gibi pek çok öznel ve nesnel faktörden etkilenebilir. Dahası bu algılama "bakanın" 'kim'liğinin ya da 'ne'liğinin bir parçası haline gelmişse değişmesi veya yok olması oldukça zordur. Söz konusu milletlerin birbirlerine bakışı olduğunda böylesi değişimlerin daha da zor olduğu söylenebilir. Paralel olarak bu bakış zamansal ve mekânsal şartlara bağlı olarak "bakılana" yönelik kökleşmiş bir algılayış/algılamaya yol açabilir. Başka bir ifadeyle bu bakış zaman içerisinde "*Belli bir konudaki sistemli düşüncelerin bütünü*" (nazariye/teori) (Kubbetaltı Lugatı, t.y.b) haline gelecek kadar güçlü bir algılama haline gelebilir.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde devletlerin birbirleriyle ilişkilerini ele alan teoriler/nazariyeler de bu bakış açısının tezahürleridir ya da herhangi bir devletin kendisine, diğerine ve ötekine bakışını bilmek, söz konusu devletin davranışlarını anlamak adına mühimdir. Zaten disiplin içerisindeki teorilerin genel anlamda çabaları bu yöndedir ya da bu bakışın tesiri altında ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda bakış eylemini kimin yaptığı/eylemi yapanın niteliği önem kazanmaktadır. Modern/ulus devletlerden müteşekkil olduğu varsayılan ve adına (modern) uluslararası sistem dediğimiz bir sistem içerisinde yaşamaktayız. Bu sistemin ve modern devletin kökleri Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Rönesans, Reform, coğrafi keşifler, sömürgecilik, Aydınlanma ve Sanayi Devrimi gibi pek çok aşamadan geçen modern devletin oluşum sürecinde Afrika kıtasının özel bir yeri vardır. Öyle ki modern devletin oluşumunun ilk safhalarında bu kıta sömürge haline getirilmiştir. Bu nedenle Batılı modern devletlerin Afrika'ya bakışı ve buna bağlı algılayışları da bu dönemlerde başlamıştır.

15. yüzyılın ikinci yarısında başlayan coğrafi keşiflerin ardından Afrika kıtası Avrupalı sömürgeci güçlerin hakimiyeti altına girmeye başlamıştır. Öncelikle köle ticareti ile başlayan Afrika'nın sömürülmesi meselesi, kıtanın doğal kaynaklarının merkeze (Avrupa'ya) taşınması ile devam etmiştir. Takip eden yüzyıllarda Afrika'daki sömürgeci güçlerin sayısı ve bu aktörler arasında kıta üzerindeki sömürgecilik yarışı artmıştır. Öyle ki sömürgecilik yarışının doruk noktasına ulaştığı 19. ve 20. yüzyıllarda sömürgeciler kıtadaki kendi nüfuz alanlarını farklı renklere boyamışlardır. Mesela Londra'nın imparatorluk haritalarında Britanya sömürgeleri genellikle pembe-kırmızı, Fransa'ninkiler mor-mavi, Hollanda'ninkiler ise sarı-kahverengi gibi renkler ile boyanmıştır. Bu bağlamda 1884-1885 arasında gerçekleşen Berlin Konferansı Avrupalı sömürgecilerin Afrika'yı paylaşımını (scramble for Africa) ifade etmektedir (Anderson, 1995: 194; Balcı, 2018: 60; Tepeciklioğlu, 2012: 59-60; Settles, 1996: 3-4). Bu şartlar altında Afrika kıtasının ve onun birimlerinin küresel siyasette birer aktör olma vasfına kavuşmadığı söylenebilir. Daha da kötüsü sömürge yönetimleri kıta ülkeleri üzerinde siyasî, iktisadî ve içtimaî pek çok alandaki yapısal sorunları miras bırakmıştır. Bunun nedeni sömürgeciler tarafından bu toprakların birer rekabet ve kaynak temini alanı olarak görülmesidir. Bu hususu biraz daha açmak gerekirse sömürgecilik, sömürgeci güçlerin Afrika'ya (ve diğer sömürge topraklarına) bakışının bir sonucudur. Bilindiği üzere modern devlet (bkz. Pierson, 2015; Balcı, 2018) "Rönesans, Reform, coğrafi

keşifler, sömürgecilik, Aydınlanma ve Sanayi Devrimi” gibi aşamalardan geçerek vukua gelmiştir. Sömürgecilikten elde edilen iktisadi güç Avrupa’da burjuvazinin ve monarşinin güçlenmesini sağlamıştır. Böylelikle söz konusu kaynak akışı “ulusal çıkarlar” için gerekli bir faktör olarak görülmüştür. Yani sömürgecilik modern devletin oluşumunda bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan yine modern devletin bir özelliği olan egemenlik, ülke ve vatandaş kavramları da sömürgeci güçlerin Afrika’ya yönelik söz konusu bakışını belirlemiştir.

Söz konusu üç kavramın detaylı açıklaması bu çalışmanın sınırlarını aşacağından özet şekilde bu kavramların modern devlette neyi ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu doğrultuda modern devleti; yönetim erkinin sınırları belli toprak parçası (ülke) ve bu toprak parçasında yaşayan halk (vatandaş) üzerindeki kesintisiz egemenliğinden müteşekkil yapı olarak tanımlayabiliriz. Elbette ki devletin ülkeselliğini ifade eden merkezi devletin ortaya çıktığı 17. ve 18. yüzyıllarda bugün anladığımız anlamda bir halk/vatandaş tanımından bahsedemeyiz. Devletin egemenliğinin kaynağı¹ olarak ve devletin halka karşı belirli hukuki sorumluluklarının ortaya çıkması 18., 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan değişimlerle ortaya çıkmıştır. Bundan evvel monarkların egemenliğinin kaynağı olarak Tanrı görülmüştür. Yani halkın vatandaş haline gelmesi uzun bir sürecin sonucu olmuştur. Böylesi bir vatandaşlık algısında egemen devlet sadece kendi vatandaşlarına karşı sorumludur, onları korumayı taahhüt eder ve onlara hizmet eder. Bu bağlamda ülkesellik ve vatandaşlık bir halkı “ötekilerden” ayırt eden fiziki ve manevi unsur haline gelmiştir (Balci, 2018: 65-66; Göztepe, 2003: 231; Gökçen, 2012: 113; Durgun, 2000: 111). Tüm bunlar ışığında ister monarkların egemenliğini halka dayandırmadığı isterse egemenliğin kaynağının halk olduğu dönemler olsun modern devletin belli bir ülkeye dair ya da o ülke içindeki bireylerin veya topluluğun çıkarlarını (ulusal çıkar) esas aldığı söylenebilir. Bu bağlamda Avrupa’da ilk örneklerinin ortaya çıkışı sürecinde sömürgeciliğin içkin olduğu modern devletin kendi ülkelerinin dışında adil olması gibi bir zorunluluk yoktu ki sömürgecilik döneminde kolonilerde gerçekleşen gayri insani davranışlar bunun en açık misalleri olmuştur (Kafkasyalı, 2016: 472). Bu nedenle aynı zamanda sömürgeci olan modern devletlerin Afrika’yı ve Afrikalı insanları, terakki için araç olarak görmesi, böylesi bir devlet algısının veya zihniyetin sonucudur denilebilir. Amacı anavatanın (merkez) dışında herhangi bir bölgenin (çevre) her türlü kaynağının sömürgeci ulusun menfaati için kullanılması olan sömürgeciliğin Afrika kıtasındaki milletlerin iktisadi, siyasi ve sosyal anlamdaki doğal gelişimi durdurduğu görülmüştür ki sömürgecilikten önce kıtada kendine has yönetimlerin ve ticaret ağının olduğu bilinmektedir (Settles, 1996: 3-4). Böylesi bir bakış açısının ortaya konması mühimdir. Çünkü bu bakış (nazar) sonraki dönemlerde klasik anlamda sömürgecilik ortadan kalksa dahi devam etmiştir. Zira Afrika başka araçlarla nüfuz girişimlerinin sahnesi olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan dekolonizasyon süreciyle Afrika ülkeleri bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Ancak hem sömürge dönemlerinin vukua getirmiş olduğu siyasî, iktisadî ve içtimai pek çok alandaki bozukluklar hem de bu bağımsızlıkların, uluslararası sistemdeki aktörlerin hareket kabiliyetlerini sınırlayan Soğuk Savaş dönemine denk gelmesi Afrika devletlerinin terakkisine engel olmuştur. Ayrıca 1970’lerde küresel ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen petrol krizi ve borç ödemelerde yaşanan sorunlar Afrika devletlerinin iktisadi kalkınmasını engellemiştir ve kıta ülkelerinin dışa bağımlılığı devam etmiştir. Afrika’nın bu ahvali bölge dışı güçlerin nüfuz politikaları için kullanışlı bir alan yaratmıştır. Öyle ki Soğuk Savaş’ın süper güçleri ABD ve SSCB Afrika kıtasında nüfuz elde etmek için ekonomik ve askeri dış yardımlar yapmıştır. Bütün bu şartlar altında Afrika devletleri beklenen yapısal dönüşümleri gerçekleştirememiştir. Bu bağlamda denilebilir ki “Afrika’ya bakış”ın niteliği değişmemiş ve farklı araç ve yöntemlerle devam etmiştir. Afrika’nın bu durumu sosyal bilimlerdeki nazariyeleri de etkilemiş olacak ki söz konusu dönemde kıtaya yönelik akademik ilgi düşük seyretmiştir (Tepeciklioğlu, 2012: 59-60; Orakçı, 2011: 75).

SSCB’nin dağılmasıyla birlikte sona eren Soğuk Savaş’ın ardından 1990’lı yıllarda da Afrika ekonomilerindeki olumsuz tablo devam etmiştir. Ancak 2000’li yıllarla birlikte Afrika kıtasında genel bir ekonomik canlanma olduğu gözlemlenmiştir (Orakçı, 2011: 75). Öyle ki The Economist’in aktardığına göre 2001-2010 yılları arasında dünyanın en hızlı büyüyen on ekonomisinden altısı Sahra-altı Afrika ülkelerinden olmuştur (The Economist, 2011). Bununla birlikte kıta üzerinde yabancı aktörlerin kıtada nüfuz elde etme girişimleri de tekrar gündeme gelmiştir. Diğer bir deyişle Çin başta olmak üzere uluslararası sistemde ekonomik yükseliş yakalayan Asyalı aktörlerin Afrika’yı kaynak ve

¹ Böylesi bir dönüşümün fikri öncülüğünü yapanlardan birisi yeni bir Toplum Sözleşmesi kurgusuyla Rousseau’dur (Güllüpnar, 2012: 85-86).

pazar alanı olarak görmeleri (bakışı) kıtada yeni bir rekabet ortamını doğurmuştur. Nitekim Çin, ABD ve Avrupa Birliği (AB) gibi büyük güçler kıtaya doğrudan yatırımlarda ve altyapı ve kredi yardımlarında bulunmuştur. Ayrıca Afrika ile ilişkilerini geliştirmek isteyen devletler, 2000'ler ile birlikte, forumlar düzenlemeye başlamışlardır. Yine bu alanda da en etkili devlet Çin olmuştur. Bu forumlar vesilesiyle Latin Amerika ülkeleri, AB, Japonya ve Hindistan gibi birçok ülke de Afrika ile ilişkilerini kapsamlı şekilde geliştirmek istemişlerdir. Bu aktörlerin kıtaya ilgisinin en önemli nedenlerinden birisi Afrika'daki başta petrol olmak üzere doğal kaynaklar üzerindeki rekabettir. Sonuçta Afrika'ya daha önceki bakışın bir uzantısı olarak nitelendirilebileceğimiz yeni bir paylaşım dönemine geçilmiştir. Ayrıca Türkiye ve Brezilya gibi aktörler de Afrika'ya açılmaya başlamıştır. Tüm bu ilgi ve yatırımlarla Afrika'daki ekonomik yükseliş eğilimi olumlu yönde etkilenmiştir² (Orakçı, 2011: 76; Tepeciklioğlu, 2012: 61-62; Oba, 2011; Oğurlu, 2017: 53). Öyle ki 2007 ve 2009 küresel ekonomik krizlerine rağmen Afrika ekonomileri dayanıklılık göstermiştir. Bu bağlamda sonraki dönemde Afrika ekonomilerindeki büyümenin süreceği öngörülmüştür (Regional Economic Outlook, 2010: 1). Böylelikle daha önceleri umutsuz kıta olarak nitelendirilen Afrika umut vadeden kıta olarak nitelendirilmiştir (Orakçı, 2011: 76). Bu açıdan Güney Afrika eski Devlet Başkanı Thabo Mbeki'nin "Afrika Rönesansı"ndan bahsederek 21. yüzyılın Afrika yüzyılı olduğunu iddia etmesi daha anlamlı hâle gelmektedir. Mbeki'nin "*Afrika'nın yeniden doğuşunun (rönesansının) hedeflerinin ve programlarının Afrikalılar tarafından tespit edilmesi ile bunların başarı ve başarısızlıklarından Afrikalıların sorumlu olmaları halinde Afrika rönesansı mümkün olabilecektir*" (Oba, 2011) yönündeki sözüyle Afrika'nın sömürge dönemlerindeki acı hatıralarının unutulmadığını ifade etmektedir. Zira bu söz Afrika'nın ihtiyaç ve çözümlerinin Afrikalılarca belirlenmesini ve birer aktör olarak kendi sorumluluklarını kendilerinin alması gerektiği yönünde bir temennidir. Bu da bölge dışındaki aktörlerin Afrika'ya yeni bir bakışa sahip olması gerektiği yönündeki örtülü bir isteğin olduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Afrika'ya açılan devletlerin Afrika devletleriyle kuracağı ilişkilerde bu hususa dikkat etmeleri, ilişkinin sağlamlılığını ve sürekliliğini büyük ölçüde etkileyecektir.

Yukarıdaki satılarda sömürgeciliğe yol açan söz konusu zihniyete dair açıklamaların nedeni yükselen ve etkin birer aktör olma potansiyeli taşıyan Afrika devletleri ile ilişkilerde dış politika perspektifi sunmak adına. Bu perspektif iki açıdan ifade edilebilir. İlk olarak sömürge geçmişine sahip Afrika devletlerinin, bu mazi dolayısıyla, kuracağı ilişkilerde hassas olacağı varsayımdır. Zira bu devletlerle kurulacak ilişkilerde sömürgeci veya nüfuz kurma imajı verilirse bu devletler ilişkinin doğasına dair şüpheli ya da iş birliğinden uzak davranışlar sergileyebilir. Bununla bağlantılı ve ikinci seçenek ise bu devletlerle ilişkilerin adil, eşit ve karşılıklı fayda üzerine kurulmasıdır. Elbette ki ilişkinin doğasına bu yöndeki bakış açısı Afrika topraklarını birer rekabet ve kaynak temini alanı olarak gören zihniyetin tam tersidir. Başka bir ifadeyle böylesi bir ilişki türü Afrikalı insanların da benzer ihtiyaç ve haklara sahip olduğunu, bu insanların kaynaklarının onlara ait olduğunu ve bu kaynakların ele geçirilmesi adına yapılanların reel politik (real politik)³ ya da ulusal çıkar şeklinde masumlaştırılmayacağını ifade eder. Bu aşamada ise karşıdaki (Afrikalı) aktörün mevcut durumuna göre dış politikanın uygulanması adına iki seçenek ortaya çıkar. Başka bir ifadeyle dış politikanın hedefindeki aktörün iş birliği/ilişki kurulabilmesi için uygun mekanizmalara/ahvale sahip olması ya da olmamasıdır. Böylesi mekanizmalara sahip olmayan devletlerle kurulacak ilişkilerde, öncelikle bu devletlerin ilişkiye engel olan sorunlarının ele alınması ilk akla gelendir. Örneğin Afrika'da iç savaş, terörizm, altyapı yetersizliği ve kıtlık gibi pek çok yapısal sorunun olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu devletlerin kendi kaynaklarını verimli şekilde kullanması ve başka devletlerle karşılıklı fayda üzerine ilişkiler kurması güçleşmektedir. Bu bağlamda evvela bu engellere sahip olan Afrikalı devletlerin söz konusu sorunlarını aşmasına odaklanılması gerekir.

Bu doğrultuda Somali'nin böylesi sorunlara sahip bir ülke olduğu görülmektedir ve Somali Türk dış politikasının Afrika açılımında kayda değer bir yer işgal etmektedir. Somali halkının maruz kaldığı ve devletin başa çıkmakta zorlandığı 2011 kıtlık vakası göstermektedir ki Somali ile kurulacak ilişkilerin sağlıklı ilerleyebilmesi için aşılması gereken engeller bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin bu kıtlık vakasında oldukça aktif bir şekilde Somali'ye yardım etmesini ve yapısal sorunları için çözümler

² Bu olumlu tabloya rağmen Afrika kıtasının kökleşmiş sorunları (iç savaş, kıtlık, salgın hastalıklar) tesirini sürdürmüştür (Orakçı, 2011: 76)

³ Reel politik kısaca, devletlerin ulusal çıkarları için ulusal kapasiteleri ölçüsünde ve ahlaki değer gözetmeksizin ortaya koydukları davranışları ifade etmektedir (Tunçarslan, 2018: 77).

üretmeye çalışmasını ele almak yerinde olacaktır. Böylelikle Türk dış politikasının niteliği veya Somali'ye bakış açısı belirli ölçüde anlaşılabilir.

Türkiye'nin Afrika Açılımı

2000'li yıllara değin Türk dış politikasının genel anlamda Türkiye'nin yakın çevresine odaklandığı bilinmektedir. Bu dış politika algısına sistemsel, aktörün kapasitesi ve paradigmatik pek çok unsur yol açmıştır. 2002'de Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetinin iktidara gelmesiyle Türk dış politikası daha aktif şekilde ve geniş bir coğrafyada yürütülmeye başlanmıştır. Söz gelimi Ortadoğu, Kafkaslar, Balkanlar ve Afrika gibi bölgelere yönelik dış politika geliştirilmiştir (Yeşiltaş, 2013: 662). Ancak Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisi AK Parti iktidarından kısa süre önce başlamıştır ki Türkiye'nin Afrika açılımı dendiğinde akla ilk gelen "1998 Afrika Eylem Plânı"dır. Gerçekten de Afrika Eylem Plânı Türk dış politikası açısından, ilkesel olarak, bir dönüm noktasıdır. Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in öncülüğünü yapmış olduğu bu eylem plânı Türkiye ve Afrika ülkeleri arasında siyasî, iktisadî ve kültürel iş birliği alanında yeni bir yol haritasını ifade etmektedir. Ancak Türkiye'nin kırılğan koalisyon hükümet yapısı ve böylesi bir açılıma engel olan ekonomik imkansızlıklar söz konusu dış politika vizyonunun gerçekleşmesini engellemiştir. Bu eylem plânı çerçevesinde yapılması düşünülen yeni elçiliklerin açılması, ticari ve siyasî temasların arttırılması gibi birtakım tahayyüller, daha sonra 2005'te AK Parti hükümeti tarafından ilân edilen ve Türk dış politikasında Afrika'ya yönelişi somutlaştıran, "Afrika Yılı"nın temellerini atmıştır (Afacan, 2013: 48).

Türkiye'nin Afrika açılımının ekonomik beklentilerinin zamanla gerçekleştiği görülmüştür. 2003-2017 yılları arasında Türkiye ve Afrika ülkeleri arasındaki ticaret hacmi altı kat yükselerek 17,5 milyar dolara ulaşmıştır (Gönültaş, 2018). Yine bu politika çerçevesinde kazan-kazan beklentisi ile Afrika ülkeleri arasında iktisadî bağlar giderek çeşitlenmiş ve güçlenmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde Türkiye Afrika ülkeleriyle ticarî ve iktisadî iş birliği anlaşmaları imzalamıştır ve yatırım koruma anlaşmalarının sayısını da 6'dan 26'ya çıkarmıştır. Türkiye'nin kıtadaki doğrudan yatırımları 2003'te 100 milyon dolar iken 2017'de 6,5 milyar dolara ulaşmıştır (Gönültaş, 2018). Türk girişimciler Afrika'da 78,000 istihdam alanı oluşturmuştur. Türk inşaat firmaları tarafından üstlenilen projelerin değeri ise 55 milyar dolara ulaşmıştır. Bu iktisadî bağlardaki artış siyasî alandaki gelişmeler ile karşılıklı bağımlı bir seyir izlemiştir. Örneğin 2003'te kıtadaki büyükelçilik sayısı yalnızca 12 iken 2017'de 47'ye çıkmıştır. Havacılık sahasında da Türk Hava Yolları (THY) öncülüğünde ilerleme kaydedilmiş ve bu şirket 33 Afrika ülkesinde 52 noktaya ulaşım gerçekleştirmeye başlamıştır. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), 42 Afrika ülkesi ile ikili iş konseyi kurmuştur. Özellikle (önceden başbakan) Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 28 Afrika ülkesine 30'dan fazla yaptığı ziyaretin kıta ile siyasî ilişkilerin artmasına oldukça müspet etkilerinin olduğu açıktır. Elbette ki Erdoğan'ın ziyaretleri sırasında iktisadî girişimciler de ona eşlik etmiştir. Bu bağlamda ekonomik ilişkilerin aşamalı olarak olumlu bir seyir izlediği görülmektedir (Gönültaş, 2018).

Türkiye'nin Afrika ile olan münasebetleri iktisadî boyut ile sınırlı değildir. Bir önceki başlıkta küresel ölçekte yükselen Afrika ile ilişkilerini geliştirmek isteyen devletlerin forumlar düzenlediklerinden bahsedilmişti. Türkiye de Afrika ile ilişkilerin daha koordineli ve düzenli seyir izlemesi adına forum ve zirveler düzenlemiştir. Bu bağlamda Afrika ile ilişkilerde mühim bir dönüm noktası da Birinci Türkiye-Afrika İş Birliği Zirvesi olmuştur. Bu zirve sonunda kabul edilen "Ortak Bir Gelecek İçin İş Birliği ve Dayanışma" başlıklı İstanbul Deklarasyonu ve "Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İş Birliği Çerçeve Belgesi" Türkiye-Afrika ilişkilerinde yeni bir döneme kapı aralamıştır. Bu iki belgenin önemli noktası ilişkilerin belirli ölçüde düzenli hâle getirilmesini sağlamasıdır. Çünkü bu iki belge Türkiye-Afrika Zirvesi'nin beş yılda bir Türkiye ve Afrika'da dönüşümlü olarak yapılmasını kararlaştırmıştır. 26 Mart 2010'a gelindiğinde Türkiye tarafından "Afrika Strateji Belgesi" yayınlanmıştır. Bu minvalde Türk dış politikasının Afrika'ya yönelişi daha belirgin ve somut bir hâl almıştır (Oba, 2011).

Afrika ülkelerine yönelik politika üretmeden önce bu toprakların geçmişinin, mevcut durumunun ve endişelerinin anlaşılması gerekmektedir. Öyle ki Batı üst biriminin kurmuş olduğu uluslararası sistemde öteki yok sayılmıştır ya da kendi bilincini inşa için kullanılmıştır (*kendi bilinci ve öteki algılaması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Kafkasyalı, 2010*). Ancak bu Afrika özelinde bakıldığında daha vahim bir hâl almaktadır. Afrika modern uluslararası sistemin kurucuları olan Avrupalı büyük güçler (dominant powers) tarafından sömürülmesi gereken bir kıta olarak görülmüş ve dahası kimlik sahibi insanlardan teşekkül etmiş bir kıta olarak görülmemiştir. Başka bir deyişle bu insanlar öteki olarak bile görülmemiştir. Bu nedenle Afrikalı devletlerle ilişkilerde bu husus ehemmiyet arz etmektedir.

Bu minvalde Türkiye'nin Afrika açılımında bölgenin sömürge döneminden kaynaklı korkularına ve kronik hâle gelmiş sorunlarına dikkat ettiği söylenebilir. Örneğin, Erdoğan'ın 2013'te Gabon Parlamentosunda ifade ettiği "*Afrika Afrikalılara aittir. Biz altın için burada değiliz*" (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.a) sözü Türk dış politikasının önemli bir ifadesi ve ilkesi olarak görülebilir. Bir söylemin karşı tarafta etki uyandırabilmesi için bunun bir zemini olması gerekmektedir. Türkiye her ne kadar kıtaya uzun yıllar uzak kalmış olsa da en azından devamı olduğu Osmanlı İmparatorluğu döneminde sömürgeci bir geçmişe sahip değildir. Hatta kıta ülkeleri kolonyal güçlere karşı Osmanlı'dan yardım istemişlerdir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.a). Bu da Erdoğan'ın ifade ettiği şekliyle, günümüz Türkiye'si karşılıklı menfaatler çerçevesinde sömürü maksadı gütmeyerek bir dış politika gerçekleştireceğini ifade ederken karşı tarafta olması gereken zeminin oluşmasına vesile olmaktadır. Bir başka örnek olarak Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın sitesinde yer alan "*Türkiye, Afrika'yı medeniyetin beşiği ve insanlığın geleceğinin merkez üslerinden biri olarak görüyor. Gerçekten de birçok Afrika ülkesinde politik, demokratik, ekonomik, sosyal ve kültürel gençleşme ve dönüşüm sürecinden mutluluk duyuyoruz.*" (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.a) ifadesi anılabilir. Burada Afrika'nın kendi değerleriyle, kendi kimliğine sahip bir kıta olarak tanındığını görmekteyiz. Hatta daha da ötesi kadim bir medeniyet olduğuna (hâlbuki evvelce sömürgeciler tarafından nasıl görüldüğü ortada iken) ve gelecekte de kendi bilinciyle bir değer taşıyacağı anlamına gelmektedir bu ifadeler.

Bu şekilde insani ve eşit muhataplık söylemlerine vurgu yapan Türkiye'nin Afrika'da insani yardımlara da önem verdiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle teoride ve söylemde ifade edilenlerin uygulamada da olduğu görülmektedir. Örneğin Türkiye 2013'te ABD ve Birleşik Krallık'ın ardından insani yardım konusunda üçüncü sıraya (Gönültaş, 2018) ve 2017'ye geldiğinde ise birinci sıraya yerleşmiştir (Development Initiatives, 2018: 38). Ayrıca Türkiye, tarihte bir ilk olan ve 2016'da gerçekleştirilen Dünya İnsani Zirvesi'nin ev sahipliğini yapmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.b). Özellikle Dünya İnsani Zirvesi, Türk dış politikasında insani vurgudaki sürekliliği ve bunun bir ilke haline geldiğini ifade etmiştir.

Türkiye'nin belirli ilkeler çerçevesinde gerçekleştirmeye çalıştığı Afrika'ya açılım politikası 2013 yılında yeni bir safhaya geçmiştir. Bu politikanın ana düsturu "*Afrika sorunları Afrika(lı) çözümler gerektirir*" (Gönültaş, 2018) ifadesidir. Bu ifadeyi bu çalışmanın "bakış" kelimesine yaptığı vurguyla şu şekilde yeniden ifade edebiliriz: Afrika'ya dair meselelere Afrikalı gibi bakmak. Bu çalışma Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikasını bu minvalde tartışmaktadır. Yukarıda izah edildiği üzere küresel ölçekte Afrika'ya ilgi artmış ve kıtaya yönelik bir açılım ve rekabet furçası başlamıştır. Türkiye'nin Afrika ile münasebetlerinin niteliğini ve sağlamlığını bu furyadan farklı yollar bulması sağlayacaktır. Zira furca bir şeyin bolca ve çılgıncasına olmasını (Nişanyan Sözlük, 2020) ifade eder ki böylesi bir durumda muhatapın (Afrikalıların) hassasiyetlerine dikkat edilmeyebilir. Bu zihniyetin izi sömürgeciliğe kadar uzanır ve günümüzde Afrika üzerindeki nüfuz ve rekabet elde etme girişimleri de bu zihniyetin ürünü olabilir. Çünkü bu yeni paylaşım alanında da Afrika'nın kaynakları üzerine yoğunlaşılması, sömürgecilik döneminde Afrika'yı bir rekabet ve kaynak temini alanı olarak görmekten farksızdır. Bu açıdan Türkiye'nin hangi yolu seçeceği mühimdir. Bu kapsamda Türk dış politikasının niteliğini ve ayırıcı özelliğini tespit etmek için Türkiye'nin yoğun şekilde temas ettiği ve ciddi yapısal sorunlar yaşayan Somali vakasının incelenmesi anlamlı hale gelmektedir. 2011'de Somali'nin yaşadığı kıtlık vakasında Türkiye devletinin ve STK'ların Türk dış politikasındaki insani vizyona uygun bir amaçla hareket ettikleri görülecektir.

Türk Dış Politikası ve Sivil Toplum Kuruluşları: 2011 Somali Kıtlık Vakası

STK'lar, sivil toplumun kurumsallaşması veya sivil toplumun bir yansıması olarak görülmektedir. Bu açıdan STK'ların kavramsal açıdan anlaşılması için sivil toplum kavramına bakmak yerinde olacaktır. Modern anlamda kavramı popüler hale getiren Hegel ve Gramsci'ye göre sivil toplum politik toplum dışındaki bir alanı ifade etmektedir. Bu bağlamda sivil toplumun bu politik alanın karşısında var olabilmesi adına örgütlü ve meşru bir yapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu örgütlü yapılara STK denmektedir. Bu anlamda STK'lar sivil toplumun yararını gözeten, gönüllük ilkesine dayanan, kâr amacı gütmeyen ve politik alanın dışındaki (hükümet dışı) kuruluşlardır. Ayrıca kâr amacı gütmemeleri ilkesi göz önünde tutulduğunda iş dünyasında faaliyet gösteren kuruluşlar da bu tanımın dışında kalmaktadır. Bu tanım çerçevesinde teşekkül eden ve birer aktör olarak STK'lar yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösterebilmektedirler. STK'lar sahip oldukları uzman kadroları ile kayda

değer projeler sunabilme kabiliyetine sahip olabilmektedirler (Aslan, 2012: 51; Battır, 2017: 47-48; Çaha, 2017: 48). Bu kapsamda Soğuk Savaş sonrası dönemde STK'lar giderek dış politika sürecine dahil olmaya başlamıştır. Başka bir ifadeyle sadece devletin resmi kurumlarının tekelinde değil, bu kurumların yanı sıra STK'lar gibi devlet dışı meşru aktörlerin de dahil olabildiği çoğulcu bir dış politika yapım süreci gerçekleştirilmektedir (Boyras, 2021: 379).

Mazlum ve Doğan (2006: 15)'a göre STK'lar dış politika sürecinde devletlerle yarışmacı, devletleri tamamlayıcı veya devletlerle iş birliği yapmak üzere üç şekilde dahil olurlar. İlk olarak bu kuruluşların devletlerin karar verme sürecini etkileme/değiştirme girişimleri bulunmaktadır (Mazlum ve Doğan, 2006: 15). Nitekim sivil toplumun kurumsallaşmış hâli olan STK'ların kendi menfaatlerini korumak ya da daha fazla menfaat elde edebilmek amacıyla devletlerin karar vericilerini etkilemeye çalışması da onun tabiatına uygundur. Bu bağlamda STK'ların çeşitli baskı araçları ve yollar ile devletlerin dış politikalarını etkilemeye çalıştığı ifade edilebilir (Çelik, 2007: 30-56; Mazlum ve Doğan, 2006: 15). İkinci olarak STK'lar devletlerin boş bıraktığı veya az ilgilendiği alanlarda faaliyet gösterebilirler. Bu alanların zaman içerisinde birer dış politika konusu haline gelmesini sağlayabilirler. Üçüncü olarak STK'lar devletlerin dış politika uygulamalarında birer yardımcı aktör işlevi görebilmektedir. Başka bir ifadeyle devlet-STK iş birliğinden söz edilmektedir (Mazlum ve Doğan, 2006: 15). Nitekim yukarıda ifade edildiği üzere uzman kadro, proje üretme tecrübesine ve faaliyetlerini uluslararası alanda gerçekleştirme imkanına sahip olan STK'lar, devletlerin yetemediği ya da etkisini daha da arttırmak istediği alanlarda işlevsel birer dış politika ortağı haline gelebilmektedir (Battır, 2017: 49; Eren, 2017: 42-43). Tüm bunlar ışığında Afrika açılımı gerçekleştirmek isteyen Türkiye'nin, imkân ve kabiliyetlerinin sınırlı olduğu bu kıtaya yönelik dış politika sürecinde tecrübe sahibi ve uluslararası faaliyet gösterebilen STK'ları birer dış politika enstrümanı olarak kullandığı söylenebilir. Bu anlamda Somali'ye yönelik dış politika açılımında da böylesi bir süreç gözlemlenmektedir.

Afrikalı devletlerin yükseliş eğilimine rağmen bu devletlerde iç savaş, açlık ve başarısız devlet olgusu gibi pek çok yapısal sorun bulunmaktadır. Söz konusu Somali olduğunda bu yapısal sorunlar çok belirgin şekilde müşahade edilebilir. Bu nedenle Somali'ye yönelik geliştirilecek politikaların verimli olabilmesi için evvela bu devletin yapısal sorunlarının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Türkiye'nin Afrika açılımının kazan-kazan ve meselelere bir "Afrikalı gibi bakmak" gibi ilkelere dayandığı yönünde yukarıda çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Bu minvalde Türk dış politikasının Somali'nin acil ve iş birliğini engelleyici sorunlarını ele alması beklenmektedir. Bu acil sorunlardan birisi kıtlık ve bunun yol açtığı açlık sorunudur. Bu nedenle Somali halkını derinden etkileyen 2011 kıtlık vakasında Türkiye'nin tutumunu incelemek Türk dış politikasının mezkûr ilkelerinin uygulamada görülüp görülmediğini test edecektir.

Kıtlık ve doğal afetler gibi insanları derinden etkileyen büyük çaplı hadiselerde iyi işleyen bir devlet mekanizmasının varlığının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu bağlamda 20 Temmuz 2011'de Birleşmiş Milletlerin (1984'ten beri) son 60 yılın en büyük felaketi olarak nitelendirdiği kıtlık hadisesi, Somali'nin böylesi bir devlet mekanizmasından yoksun olduğu bir zamanda ortaya çıkmıştır. Özellikle 1991'den beri Somali iç karışıklıklarla, çatışmalarla ve açlık krizleriyle yüz yüze kalmış ve Somali halkının temel ihtiyaçları karşılanamaz hale gelmiştir. 2011 kıtlık krizinde yetersiz beslenme bazı bölgelerde yüzde 38'i aşmış ve Somali nüfusunun yüzde 20'si açlıkla karşı karşıya kalmıştır. 2011'deki tabloda Afrika Birliği'nin görevlendirdiği AMISOM'un bir bölümünü kontrol ettiği başkent Mogadişu hariç ülkenin orta ve güney bölgelerinin tamamı El-Şebab'ın kontrolü altında idi.⁴ Ülke içerisinde Somaliland,

⁴ 1991'de Muhammed Siad Barre hükümetinin çöküşünden itibaren iç kargaşa ve eşkıyalık gibi hadiselerden etkilenen Somali'nin güneyinde 2004'te İslami Mahkemeler Birliği (Islamic Courts Union/ICU) kurulmuştur. El-Şebab (Gençlik/Youth) ise ICU'nun milis gücü olarak ortaya çıkmıştır. 2006'da ABD'nin İslamcı militan grupların yayılmasını önlemek için desteklediği silahlı gruplara karşı ICU ve El-Şebab başarılı olmuş ve Haziran 2006'da Mogadişu'yu ele geçirmiştir. Hemen ardından ICU ismini Somali Yüksek İslam Mahkemeleri Konseyi (Somali Supreme Islamic Courts Council/SSICC) olarak değiştirmiştir. SSICC ve El-Şebab'ın daha da güçlenmesini önlemek adına 2006'nın sonlarında ABD destekli Etiyopya kuvvetleri ve Somali Geçici Hükümeti birlikleri ortaklığında Somali'ye uluslararası müdahale gerçekleştirilmiştir. Müdahale başarılı olurken El-Şebab varlığını ve örgütsel gücünü sürdürmüştür. Böylelikle örgüt Geçici Hükümet ve Etiyopya güçlerine karşı bombalama ve saldırı eylemleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Şubat 2007'de BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilen Afrika Birliği barışı koruma gücü (AMISOM), siviller, gazeteciler ve uluslararası yardım çalışanları El-Şebab'ın saldırılarında hedef alınmıştır. Ekim 2008'de Geçici Hükümet ve eski SSICC üyeleri arasında ılımlı İslamcılar

Putland, Jubaland gibi özerk alanlar oluşmuştur. Bu istikrarsız ve güvenlik sorunlarının üst düzeyde olduğu tablo, ülkenin orta ve güney kesimlerindeki beş bölgede ilan edilen açlık krizinde çözüm üretilmesini engellemiştir. O kadar ki ihtiyaç sahiplerine yardımların ulaştırılmasında bile ülke içerisindeki hizipleşme ciddi sorunlara yol açmıştır. Mogadişu merkezli Geçici Hükümet'in ve El-Şebab örgütünün yardımların bir diğerinin eline geçmesini önlemeye çalışması örnek olarak verilebilir. Ayrıca BBC ve CNN gibi uluslararası yayın kuruluşlarınca Mogadişu'nun "gidilemez bölge" (no-go zone) olarak nitelendirilmesi güvenlik durumunun ne denli kötü olduğunu ifade etmiştir (Orakçı, 2018: 12-13; İpek, 2014: 412; Kızılay, 2014: 2). Bu durumda bırakınız yardımların ülke içinde dağıtımını ülke içine yabancıların girmesi dahi tehlikeli olarak görülmüştür. Tüm bunlar ışığında büyük felaket karşısında Somali halkı çaresiz kalmıştır denilebilir.

Böylesi bir tabloya rağmen 19 Ağustos 2011'de Başbakan Erdoğan öncülüğünde dört bakan, basın mensupları, iş insanları ve sanatçıların bulunduğu bir heyet Mogadişu'ya gitmiştir. Söz konusu ziyaret Somali'nin iç karışıklığa sürüklendiği 1991'den beri Somali'ye Afrika dışından yapılan ilk üst düzey ziyaret olmuştur. Gidilemez olarak nitelendirilen bir bölgeye Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının büyük bir heyetle gitmesi dünya kamuoyunun ilgisini bu krize çekmeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin bu girişimi Afrika'daki kıtlıkla mücadelede ilk değıldir. Daha önce de Türkiye hükümeti ve STK'lar Afrika'ya ve Somali'ye bu yönde yardım yapmıştır. Ancak 2011 vakasının yol açtığı vahim tablo Türkiye'nin daha dikkat çekici ve büyük ölçekli bir adım atmasına yol açmıştır. Bu davranış Türkiye'nin dış politikasını uygulamada geleneksel devletten devlete münasebetlerin ötesine nasıl geçtiğinin mühim bir misali olarak gözükmektedir. Somali halkının ihtiyaç ve koşullarına odaklanan bu ziyaret, resmi bir ziyaretten daha fazlası olmuş ve kıtlık, iç savaş ve krizden muzdarip olan Somali halkı için önemli bir sembolik anlam taşımıştır. Ayrıca bu ziyaret kapsamlı ve koordineli bir Doğu Afrika ve Somali politikası yönünde Türk dış politikası için bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Özellikle Somali örneğinde Türk karar vericiler sadece koordinasyon toplantılarının ötesinde sürdürülebilir siyasi bir vizyonun gerekliliğini anlamış ve uygulamaya başlamıştır (Orakçı, 2018: 13; İpek, 2014: 412-413; Özkan, 2014a: 9).

Somali'ye yaptığı ziyaretin ardından 22 Eylül 2011'de BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada Başbakan Erdoğan Somali'ye özel bir yer vermiştir. Bu konuşmada Erdoğan Somalili insanların açlıktan ölmesinin, dünya kamuoyu ve BM için bir utanç olduğunu ve bu faciyanın bir filme bakar gibi izlendiğini ifade etmiştir. Ayrıca Erdoğan Somali'de yaşananların sebeplerinin sömürgeci döneme dayandığını ve sömürgeci zihniyetin Somali'deki faciaya seyirci kalmasının ise çıkarlarının olmadığı yere adım atmak istememelerinden kaynaklandığını söylemiştir. Öte yandan Başbakan Somali'nin sesini duymayanların adaletten ve medeniyetten bahsedemeyeceğini ve Türkiye'nin (diğer meselelerde olduğu gibi) Somali'deki duruşunun insani ilkeler üzerine inşa edildiğini açıklamıştır (Sabah, 2011). Görüldüğü üzere yukarıda bakış ve eylemler üzerine ifade edilenler Başbakan Erdoğan tarafından da farklı cümlelerle ifade edilmiştir. Nitekim Somali'deki durumun sömürge döneminden kaynaklandığına ve bu zihniyetin günümüzdeki temsilcilerinin Somali'ye kayıtsız kalmalarınınsa değişmeyen bakış açısından ileri geldiğine vurgu yapılmıştır. Bu anlamda Somali'ye yönelik operasyonun öncüsü olan Erdoğan'ın eleştirdiği zihniyetten farklı bir yol izlemesi beklemek tabiidir.

Bu doğrultuda ağustos ayındaki ziyaretin bir devamı olarak 11 Kasım 2011'de Mogadişu'da Türkiye Büyükelçiliği açılmış⁵ ve 2012'de THY Mogadişu'ya uçuşlara başlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.c; Anadolu Ajansı, 2012). Bunların yanı sıra Kızılay ve İHH İnsani Yardım Vakfı (İHH) gibi pek çok Türk STK'nın Somalilinin ihtiyaçları doğrultusunda kayda değer çalışmalar yaptığı görülmüştür. Özellikle THY'nin başlattığı uçuşlarla bu imkanların daha da arttığı söylenebilir. Bu kuruluşlar iç savaşın yaratmış olduğu güvenlik risklerine rağmen eğitim, sağlık, su ve gıda güvenliği gibi alanlarda ciddi projeler gerçekleştirmiştir (Orakçı, 2018: 13).

Bu çalışmaların en önemlilerinden birisi Kızılay'ın 17 Ağustos 2011'de yapımına başladığı ve Ağustos 2012'de 3.000 çadıra ulaşan Cezire Hayat Çadırkenti olmuştur (Kızılay, 2014: 2). Ayrıca yardım kampanyalarıyla toplanan 105 milyon TL tutarındaki yardımın bir kısmı 2011-2012 arasında kullanılmış ve kalan kısım 2013 yılına devredilmiştir (Bingöl, 2013: 98). 8 Ağustos 2011-29 Mart 2013 aralığında

hükümete dahil eden bir güç paylaşımı anlaşması imzalanmıştır. Ancak El-Şebab örgütü bu tarz anlaşmalara karşı çıkarak eylemlerini sürdürmektedir (Britannica, 2024).

⁵ Türkiye Büyükelçiliği 1979'da Mogadişu'da açılmıştır. Ancak 1991'de Somali'de vuku bulan iç savaş nedeniyle büyükelçilik kapatılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.).

Kızılay Somali'ye 56.881.905,72 TL (26,2 milyon ABD Doları) değerinde 16 adet (10'u hava ve 6'sı deniz yoluyla) insani yardım kargosu göndermiştir (Özkan, 2014a: 39).

Türkiye'nin Somali'ye yönelik dış politikasında insani yardım konusunda tecrübeli olan STK'ları kullanmasının dış politikanın uygulanmasında kolaylaştırıcı faktör olduğu görülmektedir. Örneğin İHH 15 yıl kadar önce Somali'de faaliyetlere başlamış, yerel ortaklar edinmiş ve ülkede yardım faaliyetlerinin yapılması hususunda tecrübe kazanmıştır. Bu kapsamda kuruluş kıtlıkla mücadelenin yanı sıra sağlık, cami onarımı, su kuyusu açma, okul inşası ve evsizlere mesken sağlama gibi geniş yelpazede faaliyet göstermiştir (Bingöl, 2013: 98-99). Yeryüzü Doktorları da Mart 2012'den itibaren Somali'de gönüllü sağlık hizmetleri vermeye başlamıştır. Yeryüzü Doktorları Şifa Hastanesi'nde 500'ü aşkın Somalili ameliyat edilmiştir (Yeter, 2013). Kıtık vakası çerçevesinde Türk kamu kurumları ve STK'lar ortaklığında Somali'ye yapılan yardımın miktarı tam olarak bilinemesi de miktarın (2011-2013 arası) 300 milyon doları aştığı düşünülmektedir (Özkan, 2014b: 108). Bu acil yardımların ardından kıtlığın etkilerinin sona erdiği gözlemlenmiştir. Ancak kıtlık hadisesi nedeniyle 26 bin kişi açlıktan ölmüş ve 1 milyona yakın insan Etiyopya ve Kenya'daki mülteci kamplarına sığınmıştır (Orakçı, 2018: 14). Krizin etkilerinin ortadan kalkmasını takiben söz konusu kuruluşlar acil müdahale evresinden rehabilitasyon evresine geçmiştir. Özellikle Somalili halkın kendi kendine yeter hale gelebilmeleri için çalışmalar yapılmıştır (Kızılay, 2014: 7).

Bu bağlamda Somali'nin kalkınması için gereken yardımların toplanması adına dünya kamuoyunun desteği ve ilgisi çekilmeye çalışılmıştır. Başka bir ifadeyle Türkiye, Somali için gerek kamu gerek STK'lar tarafından yapılan yardım ve kalkınma faaliyetlerin daha verimli, kalıcı ve sürdürülebilir hâle getirilmesini istemiştir. Örneğin TİKA ve Devlet Su İşleri ortaklığında yapılan sondajlarla 126 bin kişiye su sağlanmaya başlanmış ve Somali Tarım Okulu açılmıştır. Gerçekten de Somali tarım için verimli topraklara sahip olsa da gerek ülkedeki çatışma durumu gerekse susuzluk ve ekonomik kaynak yetersizliği, söz konusu verimden faydalanamamaya yol açmıştır (Özkan, 2014b: 85-86). Bu kapsamda Türkiye 2012'de BM tarafından düzenlenen II. Somali Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır.⁶ Buna ek olarak ülkedeki istikrarı sağlamak ve güvenlik durumunu iyileştirmek adına Türkiye; iki ülke arasındaki iktisadî ilişkileri geliştirmek, Somali'de polis ve ordu gücünün kurulmasını sağlamak, Mogadişu'daki hükümet ile Somaliland ve El-Şebab arasında diyalog sağlamak gibi hedefler belirlemiştir (Orakçı, 2018: 13).

Tüm bunlar ışığında kamu kurumları ve STK'lar ortaklığında gerçekleşen bu faaliyetler eğitim, sağlık, ulaştırma ve güvenlik gibi geniş bir alanda yürütülmüş ve Türkiye'nin en büyük yurt dışı yardım operasyonu ortaya çıkmıştır. Bu sayede daha sonraki yıllarda da Somali'de etkili faaliyetlerini sürdüren Türkiye istikrarı olmayan ve devlet mekanizmasının işlemediği Somali'nin yeniden inşası için kayda değer bir katkı yapmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.c). Gerçekten de 2011'den itibaren Somali, Türkiye'nin en çok kaynak ayırdığı ülkelerden birisi olmuştur ve Somali'deki devlet inşasında merkezi bir yer edinmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin sonraki yıllarda Somali nezdindeki çalışmalarında Somalili muhataplarla bir uyum olduğu görülmüştür (Şahin, 2022: 111; Akgün, 2012). Türkiye'nin Somali'deki bu konumunu pekiştiren şey Türkiye'nin yardımları nedeniyle Somali halkının Türkiye'ye karşı sevgi ve sempatisinin artmasıdır. Örneğin Türkiye'nin Mogadişu Büyükelçisi Kani Torun, açlık krizinin aşılmasında Başbakan Erdoğan'ın Somali'ye ziyaretinin ve Türkiye'nin yapmış olduğu yardımların oldukça önemli olduğunu ve ülkenin kaderinin değiştiğini ifade etmiştir. Öyle ki büyükelçiye göre Türkiye olmasaydı Somali gidilemez bir yer olmaya devam edecekti. Bu bağlamda Torun Türkiye'nin göstermiş olduğu gayretlerin bir neticesi olarak Somali halkının Türkiye'ye karşı sevgisinin her geçen gün daha da arttığını aktarmıştır (Yaşar, 2012). Benzer ifadeler, 12 Eylül 2011'de dönemin Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ başkanlığında Türk kamu kurumları, STK'lar ve özel sektör temsilcilerini içeren bir heyet Mogadişu'ya ziyaret gerçekleştirdiğinde kaydedilmiştir. Somali Başbakanı Abdiweli Muhammed Ali, Türkiye'nin faaliyetleriyle Somali'nin kayda değer bir değişim geçirdiğini ve Erdoğan'ın ziyaretinden sonra başka devletler tarafından ziyaretlerin gerçekleşmeye başladığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Türk yardımlarından memnuniyetini dile getiren Somali Cumhurbaşkanı Şeyh Ahmed Şerif, bu yardımların Somali halkına ümit olduğunu söylemiştir (TİKA, 2011). Türkiye'nin kazandığı olumlu imaj ve Somali'de gerçekleştirdikleri, yurtdışındaki Somalileri de

⁶ 2011 kıtlık krizinin aşılmasında bu konferansta toplanan yardımların önemli katkısı olmuştur (Orakçı, 2018: 13-14).

derinden etkilemiştir. Öyle ki Somali diasporasının dahi ülkelerinin değişiminden etkilendiği ve kendilerinin de ülkelere gidebileceklerine inandıkları ifade edilmiştir (Akgün, 2012).

Bu operasyonun başarısının dış politika sürecine STK'ların dahil edilmesinde yattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca görülmektedir ki Türkiye iş birliği kurmak için evvela Somali'nin bu iş birliğine uygun hale gelmesi için gereken çözüm yollarına da dikkat etmiştir. Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki Türkiye'nin insani yardım, kalkınma ve kurumsallaşma şeklinde üç sacayağına oturan bu operasyonu Türk Yardım Modeli şeklinde nitelendirilmiştir. Böylesi bir nitelendirmeyi sağlayan yalnızca bu sacayakları değil aynı zamanda BM dahil yardım faaliyeti yürüten bütün aktörler çalışmalarını Kenya'nın başkenti Nairobi'den yönetirken, Türk kamu kurumlarının ve STK'ların büyük güvenlik risklerine rağmen faaliyetlerini Mogadişu'dan yönetmesi olmuştur. Daha önceleri Türk STK'lar Afrika ve Somali'de faaliyet gösterecekleri de bu kuruluşların dış politika unsuru olarak kullanılması da bu modelin ayrıntı özelliği olmuş, Türk dış politikasına ciddi bir açılım ve boyut kazandırmıştır. Somali'de Türkiye'ye yönelik tesis edilen bu güven sonraki yıllarda Türkiye'nin bu ülkedeki faaliyetlerine uygun zemini oluşturmuştur (Orakçı, 2018: 14; Özkan, 2014b: 108; ayrıca bkz.: Abdi, Nas ve Taşçı, 2021). Tüm bunlarla birlikte bakışın, konuyu ele alışı etkilediğini söylemek mümkündür. Öyle ki Türkiye'nin Afrika açılımı çerçevesinde "Afrika'ya dair meselelere Afrikalı gibi bakmak" şeklinde özetlenebilecek dış politika ilkesinin Somali örneğinde müşahede edildiği söylenebilir. Zira Türkiye öncelikle Somalilerin acil sorunlarına odaklanmış ve inisiyatif olarak çözümler üretmiştir. Krizin atlatılmasının ardından ülkenin istikrarı, devlet mekanizmasının güçlendirilmesi ve halkın kendi kendine yeter hale gelebilmesi için adımlar atılmıştır. Bu şartlar altında adı geçen ilkenin uygulamada da görüldüğü anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın odağında meselelere bakışın/nazarın önemine ve bu bakışın meseleleri ele almaya etkisine işaret edilmiştir. Afrika'ya sömürgeci bakışıyla bakmanın Afrika'ya yönelik olumsuz bir algıya yol açtığı ifade edilmiştir. Yerleşik bir algının terk edilmesi zordur. Bu nedenle sömürgecilik tecrübesi geçiren modern devlet algısının yol açtığı dış politika davranışları sömürge sonrası dönemde de pek değişmemiştir. Nitekim 2000'li yıllarda yükselişinden bahsedilen Afrika ülkelerinin doğal kaynakları üzerindeki rekabet ve bu topraklardaki nüfuz elde etme girişimlerinin sömürgecilik döneminde hâkim olan Afrika'ya "birer rekabet ve kaynak temini" alanı olarak görmekten pek farklı değildir. Tabii ki bu ifade bölgeye ilgi duyan her aktörün böylesi bir amacı olduğu anlamına gelmemektedir. Bu ifadenin maksadı yaygın olan bir dış politika algısından sıyrılarak farklı bir yolun izlenebileceğine dikkat çekmektir. Bu bağlamda Afrika açılımını gerçekleştirmek isteyen Türkiye için iki seçenek ortaya çıkmıştır. İlk olarak Afrika'daki rekabet ve nüfuz elde etme furçasına katılmak ve ikinci olarak başka bir bakış açısıyla Afrika'ya dair bir anlayış geliştirmek ve bu anlayış çerçevesinde dış politikasını uygulamak şeklinde özetleyebiliriz. Elbette ki bu anlayış başkalarına ait olan bakış ve algı ile değil, *kendi* bilinci ile elde edilebilir. Kısacası Türk dış politikasının usulünü diğerlerinden ayıracak ve özgün kılacak faktörün sahip olacağı/olduğu bakışta ve anlayışta yattığından hareket edilmiştir. Bu anlayış adil bir perspektif sunuyorsa usulün de adil olması beklenir.

Türkiye'nin sömürgeci geçmişinin olmaması epistemolojik ve ontolojik olarak modern devlet algısına kapılmamasına yardımcı olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye'nin Afrika açılımı izah edilirken bölgeye dair insani ve adil söylem ve ilkeleri benimsediği görülmüştür. Bu söylemlerin uygulamada var olup olmadığının test edildiği 2011 kıtlık vakası, söz konusu ilke ve söylemlerin somutlaştığı yer olmuştur. Ancak bu sürecin bazı risklerinin olduğu görülmüştür. Zira Türkiye'nin Afrika ve Somali ile ilişkileri uzun yıllar sınırlı seviyede kalmıştır. Bu nedenle bölgeye yabancı olan Türkiye'nin hedeflerini gerçekleştirmesi güçtür. Ayrıca Somali'nin istikrarsız ve çatışmacı ortamı da bir diğer güçlük olarak ortaya çıkmıştır. Bu engellerin aşılması maksadıyla Türk dış politikasında iki önemli adım atılmıştır. Birinci adımda Türk hükümetinin kararlılığı ve ikinci adımda ise insani yardımda tecrübeli STK'ların sürece dahil edilmesi olmuştur. Böylelikle kıtlık vakasında en büyük katkıyı Türkiye yaptığı gibi, Somali'nin istikrara kavuşması ve iş birliği için uygun bir ortak olabilmesi için adımlar atılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin bu başarısında kamu kurumları ve STK'ların ortak çalışması etkili olmuştur. Sonuç olarak Türkiye küresel ölçekte yükselen, alaka cezbeden ve bunlarla birlikte bölge dışı aktörlerin Afrika üzerindeki rekabet furçasının algısına kapılmamıştır. Kendi bilinci doğrultusunda bir anlayışla Somali'deki kıtlık vakasına müdahale etmiş ve dış politikasını sürdürmüştür. Afrika ve Somali

özelindeki başka vaka incelemeleriyle bu bakış açısının geçerliliğinin test edilmesi Türk dış politikasının Afrika ve Somali vizyonunu anlamak adına faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdı, I. I., Nas, Ç., ve Taşcı, F. (2021), “Somali Örneğinde Türkiye Kalkınma Yardımı Modeli”, *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(2), s.62-83.
- Afacan, I. (2013), “The African Opening in Turkish Foreign Policy”, *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 5(52), s.46-54.
- Akgün, M. (2012), “Somali’de yeni bir devlet inşa ediyoruz”, *Star*, 22 Aralık, <https://www.star.com.tr/yazar/somalide-yeni-bir-devlet-insa-ediyoruz-yazi-714006/> (Erişim: 02.04.2024).
- Anadolu Ajansı (2012), “THY’nin Somali seferleri başladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/thynin-somali-seferleri-basladi-/378637> (Erişim: 11.11.2018).
- Anderson, B. (1995), *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. İskender Savaşır, 2. Baskı, Metis Yay., İstanbul.
- Aslan, S. (2012), “Demokrasi Bağlamında Sosyal Sermaye ve Sivil Toplum İlişkisi/ Relationship Between Social Capital And Civil Society In The Context Of Democracy”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), s.45-58.
- Battır, O. (2017), *İnsani Diplomasi: Teoriden Pratiğe; Türk Dış Politikasının Yeni Aracı*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Bingöl, O. (2013), “Somali’de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye’nin Rolü”, *Gazi Akademik Bakış*, 7(13), s.81-106.
- Boyras, H. M. (2021), “Ortadoğu Hakkında...”, *Medeniyetler, Çatışmalar ve Zihindeki Sınırlar: ORTADOĞU*, Editör: Haktan Birsal, Birinci Baskı, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2024). *al-Shabaab*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/al-Shabaab> (Erişim: 03.04.2024).
- Çaha, Ö. (2017), *Sivil Toplum Sivil Topluma Karşı: Sivil Toplumun Türkiye ve Dünyadaki Serüveni*, Birinci Baskı, Mana Yayınları, İstanbul.
- Çelik, A. H. (2007), *Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Dış Politikasına Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Development Initiatives (2018), *Global Humanitarian Assistance Report 2018*, <https://devinit.org/wp-content/uploads/2018/06/GHA-Report-2018.pdf> (Erişim: 11.11.2018).
- Durgun, Ş. (2000), “Modern Devlet Olmanın Zorunlu Koşulu Ulus-Devlet Midir?”, *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, s.113-128.
- Eren, E. (2017), *Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği*, *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(1), s.36-49.
- Gökçen, A. (2012), “Ulus-Devletin İflasına Rağmen Vatandaşlığın Yükselişi”, *Opus*, Cilt: 2, Sayı: 2, s.104-120.
- Gönültaş, B. (2018), “Turkey reaping rewards of ‘Opening to Africa’”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkey-reaping-rewards-of-opening-to-africa/1075334> (Erişim: 11.12.2018).
- Göztepe, E. (2003), “Yurttaşlığın Kamusal ve Ulusüstü Boyutu: Avrupa Yurttaşlığı ve “Göçmen Forumu” Örnekleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 4, s.229-248.
- Güllüpınar, F. (2012), “Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma Açısından Vatandaşlık Üzerine Sosyolojik Bir Analiz”, *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, Cilt: 67, No.: 1, s.81-109.
- Ipek, V. (2014), “The 2011 Landing of Turkey on Somalia: The “state to people” aspect of Turkish Foreign Policy towards Sub-saharan Africa”, *European Scientific Journal*, May 2014 Special Edition, p.412-428.
- Kafkasyalı, M. S. (2010), *Uluslararası Sistemin Yapısı ve İşleyişine Kendi Bilinci ve Öteki Algılaması Üzerinden Farklı Bir Yaklaşım*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kafkasyalı, M. S. (2016), “Kutadgu Bilig Işığında Türk-İslâm Devlet Anlayışından Modern Devlet Algısına Geçiş”, *Yûsuf Has Hâcib’in Doğumunun 1000. Yılında Kutadgu Bilig Türk Dünya Görüşünün Şâheseri Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, 18-20 Kasım.

- Kızılay (2014), Somali İnsani Yardım Operasyonu, https://www.kizilay.org.tr/upload/Dokuman/Dosya/55222646_somali-insani-yardim-operasyonu.pdf (Erişim: 21.03.2024).
- Kubbetaltı Lugatı (t.y.a), “Nazar”, <http://lugatim.com/s/nazar> (Erişim Tarihi: 23.03.2024).
- Kubbetaltı Lugatı (t.y.b), “Nazariye”, <http://lugatim.com/s/NAZAR%C4%B0YE> (Erişim Tarihi: 23.03.2024).
- Mazlum, S. C. ve Doğan, E. (2006), Sivil Toplum ve Dış Politika: Yeni Sorunlar, Yeni Aktörler. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Nişanyan Sözlük (2020), “Furya”, <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/furya> (Erişim: 25.03.2024).
- Oba, A. E. (2011), “Türk Diplomasisi ve Afrika”, TASAM, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1359/turk_diplomasisi_ve_afrika (Erişim: 11.12.2018).
- Oğurlu, E. (2017), “Türk Dış Politikası’nda Afrika Açılımı”, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5(5), s.47-62.
- Orakçı, S. (2011), “Afrika’da Küresel Rekabet ve Türkiye”, Avrasya Etüdüleri, 40(2), s.73-96.
- Orakçı, S. (2018), “Somali: Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı”, İNSAMER, Analiz 25.
- Özkan, M. (2014a), Turkey’s Involvement in Somalia Assesment of a State-Building in Progress, SETA, https://file.setav.org/Files/Pdf/20141118174857_turkey%E2%80%99s-involvement-in-somalia-assesment-of-a-state-building-in-progress-pdf.pdf (Erişim: 20.03.2024).
- Özkan, M. (2014b), Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye’nin Somali Politikası, Birinci Baskı, SETA, İstanbul, https://file.setav.org/Files/Pdf/20141021153934_40_somali_web.pdf (Erişim: 26.03.2024).
- Pierson, C. (2015), Modern Devlet, çev. Neşet Kutluğ, Burcu Erdoğan, İkinci Basım, Chiviyazıları Yayınevi, Ankara.
- Regional Economic Outlook (2010), Sub Saharan Africa Resilience and Risk Report, IMF, Washington D.C..
- Sabah (2011), “BM konuşmasının tam metni”, <https://www.sabah.com.tr/amerika/2011/09/23/erdoganin-bm-konusmasinin-tam-metni> (Erişim: 02.04.2024).
- Settles, J. D. (1996), The impact of colonialism on African economic development, Chancellor’s Honors Program Projects, https://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1182&context=utk_chanhonoproj
- Şahin, M. (2022), “Türkiye’nin Somali Politikasının İncelenmesi”, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 9(1), s.109-147.
- Tepeciklioğlu, E. E. (2012), “Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri”, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi, 1(2), s.59-94.
- The Economist (2011), “Africa’s Impressive Growth”, 6 January 2011, <https://www.economist.com/graphic-detail/2011/01/06/africas-impressive-growth> (Erişim: 11.11.2018).
- TİKA (2011), “Somali Cumhurbaşkanı ve Somali Başbakanı Türkiye’den Giden Heyeti Kabul Etti”, <https://tika.gov.tr/detail-somali-cumhurbaskani-ve-somali-basbakani-turkiyeden-giden-heyeti-kabul-etti/> (Erişim: 03.04.2024).
- Tunçarslan, N. (2018), “Uluslararası Sorunların Çözümünde Normatif ve Reel Politik Araçların Karşılaştırmalı Bir Analizi: İran ve Suriye Krizi’nde Türkiye’nin Arabuluculuğu”, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 6 (2), s.73-89.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (t.y.a), “Turkey-Africa: Solidarity and Partnership”, <https://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-solidarity-and-partnership.en.mfa#:~:text=We%20partner%20with%20African%20nations,settlement%20of%20conflicts%20and%20disputes>. (Erişim: 11.12.2018).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (t.y.b), “Dünya İnsani Zirvesi 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirilecektir”, https://www.mfa.gov.tr/dunya-insani-zirvesi-23_24-mayis-2016-tarihlerinde-istanbul-da.tr.mfa#:~:text=Tarihte%20ilk%20defa%20yap%C4%B1lacak%20olan,ili%C5%9Fkin%20bir%20g%C3%BCndem%20olu%C5%9Fturulmas%C4%B1n%C4%B1%20ama%C3%A7lamaktad%C4%B1r. (Erişim: 20.03.2024).

- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı (t.y.c), “Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri”, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim: 20.03.2024).
- Yaşar, E. (2012), “Somali’de umudun adı Türkiye oldu”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/arsiv/somalide-umudun-adi-turkiye-oldu/371797> (Erişim: 02.04.2024).
- Yeşiltaş, M. (2013), “The Transformation of the Geopolitical Vision in Turkish Foreign Policy”, *Turkish Studies*, 14(4), p.661–687.
- Yeter, R. (2013), “Türkiye Somali’ye hayat öpücüęü verdi”, *Yeni řafak*, <https://www.yenisafak.com/gundem/turkiye-somaliye-hayat-opucugu-verdi-491807> (Erişim: 09.11.2018).

Dilin Milliyetçilik Üzerindeki Etkisi Bağlamında Fransa'nın Afrika Sömürgelerindeki Milliyetçiliği Önleme Politikaları

Serden Onur KARACA¹

Özet

Bu çalışmada, milliyetçilik ideolojisinin toplum içerisinde ve bireyler arasında gelişmesi konusunda din, ırk ve kültür gibi en önemli yapı taşlarından biri olan dil olgusunun, milliyetçilik ideolojisi açısından etkisi üzerinde durulmuştur. Bu amaçla ilk olarak millet kavramı ve milliyetçilik ideolojisi açıklanmış ve sonrasında da dilin milliyetçilik ideolojisinin toplum içerisinde ve bireyler arasında yerleşmesine yaptığı etki üzerinde durulmuştur. Çalışmanın devamında, Afrika kıtası özelinde uzun yıllar süren ve bu toprakların siyasi, ekonomik ve kültürel gelişiminin engellenmesinde ana faktörlerden biri olan sömürgecilik kavramı ve bu kavramın tarihsel süreci üzerinde durulmuştur. Yine bu çalışmada, Afrika kıtasında sömürgecilik faaliyetinde bulunan ülkelerin başında gelen Fransa'nın, tarihsel süreç içerisinde yürüttüğü sömürge politikaları kronolojik olarak incelenmiş ve sonrasında da Afrika kıtası üzerindeki sömürge faaliyetleri incelenmiştir. Çalışmanın son kısmında ise Fransa'nın Afrika kıtası üzerinde yürütmüş olduğu sömürgecilik faaliyetlerinin aksaması ve engellenmesi konusunda en büyük endişelerinden biri olan ve uygulamış olduğu politikaların da başında gelen milliyetçilik ideolojisini önleme politikaları incelenerek, söz konusu topraklarda milliyetçiliğin gelişmesini engellemek için uygulamış olduğu dil politikaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Millet, Milliyetçilik, Dil, Sömürgecilik, Fransa

France's Policies to Prevent Nationalism in African Colonies in the Context of the Effect of Language on Nationalism

Serden Onur KARACA¹

Abstract

This study emphasizes the impact of language on the development of nationalism, which is considered one of the most important building blocks of society, along with religion, race, and culture. The concept of nation and the ideology of nationalism are first explained, followed by an emphasis on the role of language in establishing nationalism among individuals and in society. The following section emphasizes the concept of colonialism, which has hindered political, economic, and cultural development in African lands for many years. It explores the history of this concept and its impact on the continent. This study examines the colonial policies of France, one of the leading countries engaged in colonial activities in Africa. The policies are examined chronologically, followed by an examination of France's colonial activities on the continent. The study examines policies implemented by France to prevent the development of nationalism in the African continent, which is one of its biggest concerns regarding the disruption and prevention of its colonial activities. The language policies implemented to achieve this goal are emphasized. This section concludes the study.

Keywords: Nation, Nationalism, Language, Colonialism, France

GİRİŞ

Millet kavramının tanımı konusunda büyük tartışmalar bulunmaktadır. Sosyologlar, siyasal bilimciler ve tarihçiler arasında yapılan bu tartışmalar modern siyasal düşüncenin de gerçeklerinden birini ifade etmektedir. Millet kavramı, temel olarak siyaset biliminin inceleme alanlarından bir tanesidir. Bu bağlamda bir millet kendi devleti içerisinde açık bir şekilde gösterilebilecek ve bu bağlamda da çoğunlukla kendi devletini kurmak isteyen toplum olarak ifade edilmektedir. Millet kavramı, insanların bireyselliğini belirleyen ve sistem içerisinde onlara bir kimlik vererek bir arada yaşama duygusunu sağlayan bir gerçektir. Bu çalışmadaki ana hedeflerden biri millet kavramının bu denli önemli olması sonucunda beraberinde kitleleri sürüklemiş olması ve milliyetçilik ideolojisinin gelişmesine neden olmasını ortaya koymaktır. Millet kavramı bu denli önemli bir görüntüdeyken ve toplum içerisinde belirli ayrımlara neden oluyorken, böyle bir kavramın ideolojik bir hâl alması da kaçınılmaz olmuş ve beraberinde milliyetçilik ideolojisini meydana getirmiştir. Milliyetçilik, bir ideoloji olarak belirli toplumsal tabakalar ya da gruplar tarafından benimsendiği ve onlara ilham verdiği ölçüde var olmaktadır. Milliyetçiliği sadece bir ideoloji olarak tanımlamak yanlış olacaktır. Milliyetçiliğin başarısı tarihsel ve kültürel bağlamlar üzerine inşa edilmektedir ki bu da milliyetçiliğin hiçbir zaman farklı ideolojilerin bir uzantısı olmadığını göstermektedir. Milliyetçilik kavramı en sade anlamıyla vatanseverliğin ve millete bağlı olmanın kaynaşması olarak açıklanabilmektedir. Millete bağlı olma anlayışı biyolojik ırktan ve fiziki coğrafyadan ziyade tarihi ve kültürel güçlerden kaynaklanmaktadır. Tarihi ve kültürel güçler ise tarih ve dil gelenekleri anlamına gelmektedir.

Milliyetçiliğin bir toplumda gelişip yaşam alanı bulabilmesi din, dil, ırk, kültür vb. özelliklere sahip insanlar topluluğunun oluşmasına bağlıdır. Bu noktada dilin ne kadar önemli bir noktada olduğu bu çalışmanın bir diğer önemli noktasını oluşturmaktadır. Dil, toplum ve birey açısından en önemli noktalardan birini ifade etmektedir. Dil, bireyin kimliğinin belirlenmesinde en önemli etkenlerden biri olmasının yanında aynı zamanda da toplumsal birleşmenin sağlanması için önemli bir görev üstlenmektedir. İnsanlık tarihinde dilin siyasi bir amaç ile kullanılması modern zamanlarda başlamıştır. Siyasetin konusu ve amacı olması ile dilin, milliyetçilik ideolojisinin doğuşuna paralel bir şekilde önem kazandığı görülmektedir. Milliyetçilik ve onun devlet modelini ifade eden ulus-devlet, ortak bir dil kullanımına özel bir önem atfetmiştir.

Sömürgecilik kavramı, bir ülkenin, başka bir ülkede bölgesel veya halk üzerinde kısmi ya da tam siyasi kontrol sahibi olma süreci anlamına gelmektedir. Sömürgecilik, bir ülkenin insanlarını, doğal kaynaklarını kullanmak amacıyla başka bir ülkeye yerleştirdiğinde ortaya çıkmaktadır. Sömürgeci devletler, genel olarak kendi kültürlerini ve dillerini sömürge altına aldıkları devletlerin halklarına dayatmaya çalışmaktadırlar. Fransa XIV. yüzyıldan itibaren sömürge faaliyetlerine başlamış ve özellikle Afrika kıtasında büyük sömürge imparatorlukları kurmayı başarmıştır. Fransa, kurmuş olduğu bu sömürge imparatorluklarını sağlama alabilmek ve o devletlerin milliyetçiliğini önleyebilmek için başta dil olmak üzere çeşitli politikalar uygulamıştır.

Literatürden farklı olarak çalışmanın ana amacı da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada milliyetçilik ideolojisi için dilin önemi, mevcut literatürden farklı olarak Fransa'nın Afrika kıtasındaki sömürge politikalarını uzun yıllar nasıl devam ettirebildiği sorusu temelinde, o topraklarda milliyetçiliği önlemek için dil üzerinden nasıl bir yol izlediği uygulamış olduğu örnek politikalar üzerinden ortaya konmak istenmiştir. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak millet kavramı ve milliyetçilik kavramının ortaya çıkışı ve anlamları açıklanmaya çalışılmıştır. Sonrasında sömürgecilik tarihi anlatılıp, sömürgecilik kavramının tanımlaması yapılarak Fransa'nın Afrika'daki sömürgecilik politikası ortaya konmuştur. Son kısımda ise Fransa'nın Afrika kıtasındaki sömürgelerini elinde tutabilmek için dil yoluyla milliyetçiliği bastırma çabalarından bahsedilmiştir. Bu nedenle mevcut literatürden farklı olarak bu çalışmada dil ve milliyetçilik arasındaki kuvvetli ilişkinin Afrika kıtası üzerinden yola çıkılarak ortaya konması amaçlanmıştır. Böylece başta Afrika kıtası olmak üzere bir ülkede ve bireyler üzerinde milliyetçilik ideolojisinin gelişmesi hususunda dilin önemli yeri vurgulanmak istenmiş ve Fransa'nın Afrika kıtasındaki sömürge topraklarında milliyetçilik ideolojisinin neden gelişemediği sorunu açıklanmak istenmiştir.

Millet Kavramı ve Milliyetçilik

Milliyetçilik kavramını tanımlarken yapılacak ilk şey milliyetçiliği, millet kavramının ortaya koyduğu değer sisteminin ve düşünce dünyasının orta noktasına koyan kültürel ve siyasi bir konumlanma olarak

herkesin kabul edebileceği bir şekilde tanımlamaktır. Kavramı tanımlarken yaşanan asıl zorluk ve düşünürler arasında görüş ayrılığı yaratan konu, millet kavramını tanımlama ve bu kavramın milliyetçilik ile olan ilişkisini açıklama noktasındadır. Millet kavramının tanımlaması yapılırken birbirleriyle zıt kutuplarda olan iki temel yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşıma göre millet kavramı tarih öncesi kökenlere sahiptir ve tarihsel ve toplumsal bir gerçekliğe dayanmaktadır. Millet kavramı ile ilgili ikinci yaklaşımda ise milletin henüz birkaç yüzyıllık tarihe sahip toplumsal bir kurgu olduğu görüşü hâkimdir (Aslan, 2020: 395).

Latince’de “nationem” anlamına gelen millet kelimesi, “doğmak” anlamında kullanılan “nasci” kelimesinin geniş zaman kipidir. Antik Yunan ile birlikte “nationem” kelimesi “natio” yani “etnik” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Antik Yunan’da millet kelimesi, eğitim görmek amacıyla aynı yerden gelen öğrencileri ya da aynı yerde yaşayan insanların ifade edilmesi için kullanılmıştır. Roma İmparatorluğu döneminde ise millet kelimesi, yabancıları küçük düşürücü bir anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Yunancada karşılığı “ta ehne” olan millet kelimesi putperestleri, dinsizleri, seçilmiş halka ait olmayan kişileri ve yabancıları ifade etmek için kullanılmıştır. XIII. yüzyıl ile birlikte üniversite öğrencilerinin skolastik tartışmalara girmesi sonucunda üniversiteler, kiliselere öğrenci göndererek fikir sunmak istemiş ve böylece millet kelimesi görüş topluluğunu ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Bu görüş topluluğu kralın temsilcilerini de içerdiğinden kültürel temsilciliğin yanında siyasal temsilcilik de yapmaya başlamıştır (Örnek, 2017: 9).

XVI. ve XVII. yüzyıllara gelindiğinde ise millet kelimesi İngiltere’deki kullanımı neticesinde bir ülkede yaşayanları ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Ülkede yaşayan kişiler halktır ve bu halk ülkenin nüfusunu belirleyen unsur konumundadır. Millet kelimesinin bu anlamı ile kullanılması sonucunda geçmişten gelen küçük düşürücü anlamı son bulmuş ve alt sınıfların seçkin bir hâl almasını sağlamıştır (Özhan, 2016: 8). Millet kelimesinin bu önemi ile birlikte egemenliğe sahip olan halk, millet olarak anılmaya başlanmıştır. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen millet kelimesinin tanımlanması, kelimenin ortaya çıkıp kullanılmaya başlanmasından sonra gerçekleşmiştir. 1789 tarihli Fransız Devrimi sonucu ortaya çıkan Fransız İhtilali İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi ile birlikte tarihte ilk kez millet kelimesi kullanılmaya başlanmıştır (Karaca, 2021: 3589).

Millet kavramı, vatandaşlık ve ırksal/dilsel olarak iki farklı grupta toplanabilmektedir. Vatandaşlığa dayalı millet anlayışı, milleti devletin egemenlik sınırları içerisinde ifade ettiğinden dolayı, mevcut devletten önceki dönemle ve sınır dışındaki nüfusla olan bağlantısını ortaya koymak zor olmaktadır. Yine mevcut devletin herhangi bir neden sonucunda yıkılması ile birlikte bireyler arasında herhangi bir bağlılığın kalmayacağı sonucu da ortaya çıkmaktadır. Bu anlayış ile geleceği güvende olan bir devlet ile sağlam bir milletten söz etmek mümkün görünmemektedir. Millet kavramının ikinci grubunda olan ırksal/dilsel millet anlayışı ise, milleti eski dönemlerde var olan ve halen devam eden bir olgu olarak görmektedir. Bu anlayışta geçmişten günümüze dek geçen süreçte yaşanan kitlesel katılımlar önemsenmemektedir. Böylece bu anlayış milleti antropometrik özelliklerle ifade etmektedir; ancak birey, dâhili olduğu ırkın bütün özelliklerini kendi üstünde taşıyamamakta ve sadece belli başlı özellikleri taşıyabilmektedir (Dayı, 2014: 14). Günümüzde de millet kavramı ırksal/dilsel anlamda değerlendirilmektedir. İrksal/dilsel anlamı ile birlikte millet kavramı, bir devletin kurucu önderi tarafından o devlet için belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde ortaya koyduğu fikirler ve davranışlardan ibaret olmaktadır. Bu bağlamda millet kavramı; insanın veya insanlar topluluğunun düşünce yapısını meydana getiren ve hayatı boyunca izlediği prensiplerin çizdiği yol olarak ifade edilebilmektedir (Özyurt, 2020: 95).

Millet kavramı ile en çok karıştırılan kavramlardan biri ulus kavramıdır. Bazı yazarlar millet ve ulus kavramları arasında herhangi bir fark olmadığını iddia ederken bazı yazarlar ise bu iki kavram arasında önemli bir takım farklılıklar olduğunu belirtmektedirler. Ulus kavramı da tıpkı millet kavramı gibi aynı dil, kültür ve din gibi ortak değerleri içeren ve sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanlar topluluğu anlamına gelmektedir; ancak millet kavramı sınırların ötesinde yaşayan ve aynı din, dil, ırk ve kültür gibi özellikleri içeren bireyleri de çatısı altına alırken, ulus kavramı sadece sınırları belirli olan toprak parçası üzerinde yaşayan bireyleri kapsamaktadır. 1648 yılında imzalanan Vestfalya Antlaşması sonrasında ortaya çıkan ulus devlet anlayışı da millet kavramı ile ulus kavramı arasındaki farkı ortaya koymak için önemli bir örnek olmaktadır; ulus devlet anlayışı ile birlikte sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan bireyler anlatılmak istenmektedir. (Zabunoğlu, 2018: 547).

Milliyetçilik kavramı, siyasal bir ideoloji olduğundan millet kavramından daha fazla bir şekilde tartışılmakta ve ele alınmaktadır. Milliyetçilik ideolojisi bazı kesimler için insanlığa zarar veren günah

keçisi, tehlikeli bir ideoloji anlamına gelirken, kimileri için de realiteye dayanan bir felsefe, hayata yön veren bir kuvvet anlamı taşımaktadır. Milliyetçilik, zaman zaman ırkçılık, faşizm, vatandaşlık ve vatanseverlik ile eş değerlendirilirken, bu durum zihinlerde ortak bir anlayış meydana getirememiştir. Bunun yanında tarihsel gelişmeler de milliyetçilik kavramının yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermiştir. Aynı soydan olanların bir çatı altında toplanarak üstünlük sahibi olmaları, kudret, kuvvet ve bir ülkü etrafında toplanmaları her toplumda görülebilecek ortak değerleri ifade etmektedirler. Ancak bu ortak değerlerin işlenerek, kendi başına bir dünya görüşü olarak meydana gelmesi ve eyleme geçirilmesi farklı tarihsel olaylar ile ifade edilse de milliyetçilik kavramının, millet terimi ile birlikte başladığı kabul edilmektedir (Yanık, 2013: 233). Milliyetçiliği kendi başına var olan, evrensel ve sabit bir şekilde açıklamak mümkün değildir. Milliyetçilik; sosyalizm, faşizm, muhafazakârlık ya da liberalizm gibi ideolojilere eklenme konusunda sorun yaşamamıştır; bu nedenle tek bir milliyetçilik anlayışından söz etmek de mümkün değildir. Birçok milliyetçi söylem olmasına rağmen hepsinin tabanında genel bir özellik ve anlam yatmaktadır (Turan, 2011: 136).

Milliyetçilik kavramı kimilerine göre siyasi bir söylem, siyasi bir ilke, ideolojik hareket ve doktrin anlamlarını gelirken, kimilerine göre de sadece ideoloji anlamına gelmektedir. Bazı düşünürler milliyetçilik kavramını aynı kökten gelmelerine rağmen ideoloji “felsefi hayal”, “tasavvura dayanan fikir” olarak kabul etmektedirler. Yine milliyetçilik kavramını bir ideal olarak kabul ederek, milliyet duygusunu kendi başına bir ideoloji değil, fikri düşüncesini ve davasını da ortaya koyarak bir ideolojiye dönüştüğünü belirtmişlerdir (Çuhadar, 2022: 15). Millet fikri, doğal bir hâl ifade etmektedir, bu fikrin milliyetçilik ideolojisine dönüşebilmesi için ideolojisinin bütün unsurlarını ortaya çıkarması elzem bir nitelik taşımaktadır. Bu durum milliyetçilik kavramının, dünyanın farklı noktalarında farklı şekillerde ortaya çıkmış olmasının, onun ideolojik bir dünya görüşünü ifade etmesinden çok sosyal gerçekliğe dayanan bir durum olduğunu ortaya koymaktadır.

Milliyetçiliğin tam olarak ne zaman ve nerede doğduğuna dair bir kanıt mevcut değildir. Milliyetçilik kavramının ilk olarak Polonya'nın ilk bölünmesinde mi veya Amerikan Devrimi ya da İngiliz Devrimi sırasında mı yoksa Fitche'nin Alman Milletine Seslenişleri sonucunda mı ortaya çıktığı tartışmaları, milliyetçilik kavramının ortaya çıkış noktasından çok farklı tanımlarının yapılması konusunda ipuçları vermektedir. Ancak genel olarak milliyetçiliğin ortaya çıkış noktası 1789 yılındaki Fransız Devrimi ile eş görülmektedir. Milliyetçiliğin, Fransız Devrimi ile birlikte dünya sahnesine çıktığı yönündeki görüşlerin temelinde yatan gerekçe ise Devrim öncesi dönemde Fransa'da asiller, rahipler ve üçüncü sınıf diye isimlendirilen sınıflı bir toplumsal yapının bulunmasında yatmaktadır. Üçüncü sınıf içerisinde bulunan burjuva ve köylüler, yapmış oldukları işler neticesinde Fransa'yı ayakta tutan ve asiller ile ruhban sınıfını besleyen kesim olarak tanımlanmaktadır (Karadağ ve Yaman, 2019: 85). Bu duruma tepki koyan burjuva sınıfının yapmış olduğu devrim, dine ve kiliseye dayanan feodal yapı içerisinde iktidarı ele geçirmesi ile sonuçlanmış ve milliyetçiliğin ulus-devlet anlayışı ile birlikte ilk defa ortaya çıktığı öne sürülmüştür. Fransa'da yaşanan bu devrim ülke sınırlarını aşarak bütün Avrupa kıtasında milliyetçi ruhun gelişmesine katkıda bulunmuştur (Fırat, 2018: 85).

Milliyetçiliği bir ideoloji olarak düşündüğümüzde teorik yanı zayıf, ancak siyasal hareket olarak oldukça etkili olduğu görülmektedir. Diğer ideolojilerin ünlü teorisyenleri, ideologları varken milliyetçiliğin öne çıkan teorisyen ve ideologları yoktur. Toplumlar arasındaki her milliyetçiliğin kendine has gazetecileri, entelektüelleri, edebiyatçıları ve tarihçileri vardır ancak bunlar milliyetçilik ideolojisini kuran kişiler değil, farklı milliyetçiliklere anlamlar katan kalemlerdir. Sosyal bilimlerde milliyetçilik sadece milliyetçi metinler dâhilinde düşünülmemektedir ve hatta milliyetçiliğin tam olarak anlaşılabilmesi için milliyetçi fikirlere uzak olunması gerekmektedir. Çünkü milliyetçiliğin o toplum içerisindeki söylemi ile birlikte kendini gerçekleştirme arasında önemli bir çelişki, gerginlik ve farklar bulunmaktadır. İşte bu çelişkilerin içerisinde milliyetçilik kavramı tam olarak anlaşılabilir (Kılıç, 2015: 51).

Milliyetçilik kavramının birçok farklı tanımı olmasına karşılık, temelde iki olguyu kapsamaktadır: Bir millete üye olan kişilerin, o milletin üyeleri olarak kimliklerine değer attikleri için sahip oldukları davranışlar ve bir ulusun üyelerinin siyasi egemenliği ele geçirebilmek amacıyla veya var olan egemenliği sürdürebilmek için yaptıkları faaliyetler. Millet veya milli kimlik kavramı, bir millete dâhil olmanın ne demek olduğunu ve bu millete dâhil olmanın ne kadar önemli olması ile ilgilidir. Milli kimlik ve milletler, ortak kültürel özellikler taşıyan, etnik köken ve ortak soy gibi özellikler neticesinde ortaya konulabilir ve bireyin de bu ulusa dâhil olması istemsiz bir şekilde gelişebileceği gibi bazı durumlarda gönüllü bir şekilde de olabilmektedir (Akıncı, 2014: 136). Milliyetçilik kavramına en çok katkı yapan isimlerden bir olan Ernest Gellner milliyetçiliği “*Ulusçuluk, etnik sınırların siyasal sınırların ötesine*

taşmamasını ve özellikle bir devletin içindeki etnik sınırların iktidar sahipleriyle yönetilenleri birbirlerinden ayırmamasını öngören bir siyasal meşruiyet kuramıdır” şeklinde ifade etmektedir (Gellner, 2008: 74). Modern dünyada herhangi bir etnik kökene veya millete dâhil olma konusunda eleştiriler var olsa da genel olarak bireyler ve siyasi aktörler tarafından milliyetçiliğe dair kavramların kullanılması yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bu bağlamda milliyetçiliğin modası geçmiş bir söylem olduğu görüşü gerçek değildir ve milliyetçi söylemler hâlâ günümüzde hayatı düzenleyen ve gerektiği anlarda bireyleri kitlesel olarak harekete geçiren bir eylem özelliğini taşımaktadır. Bu nedenle milliyetçiliğin amacı devletin ve ulusun özdeşliğini sağlamaktır ve bu da kendi ulusuna ait bir devlet yaratma düşüncesiyle devam etmektedir (Fındık, 2021: 25). Milliyetçilik kavramı, tüm bu anlamlarının yanında ideoloji olarak da dört temel önermeye sahiptir. İlk olarak dünya birbirine benzemeyen, her biri farklı karakter ve tarihe sahip milletlerden meydana gelmiştir. İkinci olarak, bireyler özgür bir şekilde hareket etmek istiyorlarsa, bir milletin mensubu olmak zorundadırlar. Dünya’da adaletin ve barışın egemen olması hedefleniyorsa milletler güvende ve özgür olmalıdırlar. Üçüncü olarak, millete duyulan bağlılık diğer tüm bağlılıklardan üstündür. Dördüncü ve son olarak ise millet, her tür toplumsal ve siyasi gücün kaynağını oluşturmaktadır (Ertan ve Örs, 2018: 42).

Milliyetçilik kavramına göre siyasal örgütlenmenin temel ilkesini ulus oluşturmaktadır. Bu bağlamda kavram, iki temel unsura dayanmaktadır: bunlardan ilki, insanoğlu tabiatı gereği farklı uluslara bölünmektedir ve ikinci olarak da ulus, en uygun ve tek meşru siyasal yönetim birimi olması sonucunda siyasal bir cemaati ifade etmektedir. Klasik anlamdaki milliyetçilik anlayışı, dünyanın bir ulus-devletler derlemesinden oluşmuş olduğunu varsayan ve bütün bu ulusların da bağımsız devlet olma haklarına sahip oldukları yönündeki inanca sahiptir. Milliyetçilik kendi başına bir ideoloji olarak kabul edilirse, farklı çeşitlerde alanları içerisine aldığı görülmektedir. Bunlar; siyasal, etnik ve kültürel yapılarıdır (Heywood, 2018: 206). Siyasal milliyetçilik anlayışı; ulus olma fikrini daha ileri bir noktaya ve özellikle siyasal amaçlar için kullanmayı hedefleyen bir girişimi ifade etmekteyken kültürel milliyetçilik; ulusun ayrı bir uygarlık olarak yeniden yaratılması üstünde durmakta ve bu nedenle de ulusal bir yaşam tarzı, din ve dil mekanizmasının geliştirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Etnik milliyetçilik, bir noktada kültürel milliyetçilik ile benzerlik gösterse de burada ortak atalarda türemiş olma ve daha güçlü bir özgünlük duygusu ifade edilmektedir (Namlı, 2007: 61).

Milliyetçilik, iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan ve bunu da milliyetçi görüşlerine dayandırarak, meşru bir görüntü kazanmasını sağlayan siyasal bir hareket ve ideolojidir. Milliyetçi savlar, kendine özgü bir milletin var olduğu görüşünü temel alır ve bu milletin değerleri ve çıkarlarını toplum içerisindeki diğer tüm değer ve çıkarların üstünde görmektedir. Bunun yanında da milletin bağımsız olarak egemenliği de kullanması gerektiği fikri üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda millet meşruiyetin, bağlılığın ve sadakatin tek öznesi konumuna gelecektir (Örs, 2016: 314). Her şeyden önce milliyetçiliği bilincimize şekil veren ve dünyayı anlamlandırmamızı sağlayan bir söylem olarak görmek mümkündür. Milliyetçilik, toplumların kimliklerini belirleyen, günlük davranışlarını, tutumlarını ve konuşmalarını yönlendiren ve olayları bu çerçevede yorumlamayı sağlayan bir kavramdır. Bu bağlamda milliyetçiliğin üç özelliğini sıralamak mümkündür (Küçük Durur, 2011: 39).

- Milliyetçi düşünce yapısına göre, millet her şeyden önce gelmektedir. Millet değer ve çıkarları toplumdaki diğer bütün değer ve çıkarların üzerinde tutulmalıdır.
- Milliyetçilik kavramı dünyayı biz/onlar, dost/düşman gibi iki farklı kategoriye ayırmaktadır. Yani milliyetçilik kimlikler ile karşı kimlikler ortaya çıkarmaktadır ve bu ayrımı her zaman canlı tutmaktadır.
- Milliyetçilik kavramına göre, millet tek meşruiyet kavramıdır. Bu durum sadece siyasal anlamda değil aynı zamanda millet adına hareket etme dışındaki tüm eylem ve davranışları kapsamaktadır.

Dilin Milliyetçilik Üzerindeki Etkisi

Dil, insanlar arası ilişkilerin en önemli belirleyenlerinden ve araçlarından bir tanesidir. Bireylerin dünya ile kurdukları bağı hem anlamlandırmalarında işe yararken hem de içinde buldukları dünya tarafından şekillenen bir yapıdır. Bireylerin kültürel kimliklerinin belirlenmesinde en önemli sembol ve tanımlama araçlarından biri dildir. Kültürel olarak ifade edilen kimlik, ulusal bir görüntü kazandıktan sonra dil, çok önemli bir değer kazanmaktadır; Çünkü bireyler arasındaki farklılığı belirlemenin temel noktalarından biri dildir. Biz ve ötekiler ayrımına genellikle dil üzerinden cevap verilmektedir. Dil ve millet ilişkisi iç içe girerek normalleşmiştir ve aynı dili konuşan toplulukların kendi devletlerini kurma arzusu tarih boyunca çok fazla rastlanan bir durum olmuştur (Sönmez, 2014: 29). Dil ile birlikte onu kullanan topluluklar bir araya gelir ve milleti oluştururlar. Geçmiş ve geleceği birbirine bağladığından dil,

milletin ortak bir hafıza kazanmasını sağlamış olmaktadır. Bu bağlamda dil aynı zamanda içinden çıkmış olduğu topluluğun karakterini de yansıtmaktadır.

Devletin ve dilin ne olduğu ile ilgili sorular ortak bir algının parçalarını içermektedirler. Dil, her zaman bireyler arasındaki kültürel farklılıkların temsilcisi rolünde olsa da, bu farklılığın milliyetçi bir farklılık olarak algılanmaya başlaması XVII. yüzyıl ve sonrasında gerçekleşmiştir. Milliyetçiliğin ortaya çıktığı 1789 Fransız Devrimi ile birlikte yöneten ile yönetilenlerin aynı dili konuşmaya başlaması ile bir üst kimlik yaratma sürecinde araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, eski rejimlerdeki yöneten ve yönetilen arasındaki kültürel farklılıkları ortadan kaldırılmakta ve tebaayı vatandaş kimliğine dönüştürmeye başlamaktadır. Merkezi iktidarın vatandaşlarında aradığı kimlik olgusu, dil ile birlikte çözüme kavuşturulmak istenmiştir (Aktoprak, 2009: 181-182).

Milliyetçilik ideolojisi ile birlikte inşa edilen milli dil, milli kültür ve milli kimliğin oluşturulması, yaygın bir hâle getirilmesi ve sonraki nesillere aktarılması konusunda en önemli araçlardan biri olarak görülmüştür. Milliyetçilik anlayışı ile birlikte ortak bir dil seçilerek bu dilin yaygınlaştırılması, kurumsallaştırılması ve meşrulaştırılması amaçlanmıştır. Meşrulaştırma genellikle ulus-devlet anlayışı ile birlikte dilin resmi bir görüntüye ulaşması anlamına gelmektedir. Kurumsallaştırma ise, resmi ve resmi olmayan anlamlarda dilin, kültürel, sosyal ve dilsel açıdan kabul edildiğini ifade etmektedir. Meşrulaştırma ve kurumsallaştırma unsurları neticesinde ulus-devletlerin kabul etmiş oldukları dilin yaygınlaşmasının sağlanmasının yanında azınlık dillerinin devletten uzaklaştırılması da sağlanmıştır (Orhan, 2017: 337). Millet yaratmak ve bunun beraberinde de ulus-devleti kurmak için dil en iyi araçlardan birisidir. Milliyetçi ideolojinin ana hedeflerinden biri olan homojen toplum yapısına engel oluşturabilecek azınlık dillerinin engellenmesi neticesinde, toplum içerisindeki farklı kültürel ve tarihsel toplulukların güç kazanması engellenerek devletin homojen yapısının korunması hedeflenmektedir. Bu durum insan haklarına aykırı bir görüntüde olsa bile, milliyetçilik ideolojisi için bu durum büyük bir elzem teşkil etmektedir (Gülmez, 2021: 399). Dünya çapında günümüzde 6000'den fazla dil ve 3000'den fazla etnik grubun olduğu tahmin edilmektedir. Vatandaşlarının, tek bir dinsel veya etnik yapıda olan devlet sayısı çok azdır. Bu durum milliyetçilik ideoloji açısından bir tehlike olarak görülmektedir (Erol, 2017: 302).

Milletin ne olduğu ile ilgili yapılan tanımlamalarda dil, hem milliyetçilik ideolojisinin gelişmesinde hem de millet yaratma konusunda her zaman merkezi bir konumda olmuştur. Benedict Anderson ünlü eseri "Hayali Cemaatler"de millet inşa etme sürecinde dilin önemi ile ilgili olarak "Büyük, dev bir topluluk ancak kutsal bir dil ile ve yazı aracılığı ile hayal edilebilir." ifadesini kullanarak, milliyetçilik ile dil arasındaki elzem bağlantıyı ortaya koymuştur (Anderson, 2023: 62). Alman milliyetçiliğinin özünde yatan aynı dili konuşan toplulukları birleştirmek fikri, dilin milliyetçi ideoloji açısından önemini açıklamak için bir diğer önemli örnek olmaktadır. Dil milliyetçiliği olarak adlandırılan bu görüş ile millet kurularak ortaklaşa kimliğin oluşturulmasında direkt dilden yararlanılması söz konusu olmaktadır (Kanra, 2022: 831). Yine dilin beraberinde getirdiği alfabeler hem Arap dünyasında hem de Slav topluluklarındaki örnekler dil ile birlikte kültürün bir milletin özgünlüğüne yapmış oldukları katkıları ortaya koymaktadır (Ketkanlı, 2022: 39).

Milliyetçilik ile dil arasındaki ilişki, devlette üstün olan millet modeline göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu modeller etnik ve sivil olarak ikiye ayrılmaktadır. Sivil model tarihsel toprağa, bireylerin siyasal ve yasal olarak eşit oldukları siyasal ve yasal bir topluluğa, ortak ideolojiye ve ortak bir kültüre dayanmaktadır. Etnik modelde ise soy kütüğünün, ortak soyun, yerel dillerin, gelenek ve göreneklerin önemi ile popüler hareketlenmenin önemine vurgu yapılmaktadır. Etnik modelin en önemli örneği Almanya iken, sivil modelin en önemli örnekleri olarak Belçika, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri gösterilebilmektedir (Sadak, 2020: 143). Her milliyetçilik anlayışı kendi içerisinde etnik ve sivil öğeler içermektedir. Bazı durumlarda bölgesel ve sivil öğeler baskınken bazı durumlarda da yerel ve etnik öğeler baskın olabilmektedir. Bu sebeple hem etnik modelde hem de sivil modelde dil belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu durum sivil millet modelinde millet ana unsuru olarak öne çıkmayıp, farklı etnik kökenden vatandaşların bir araya gelmesini sağlayan bir öğe olarak kullanılmıştır. Sivil millet modelinde ise, bütün etnik kimlikler ve diller aynı derecede saygı görürler ve milli kimliğin öğelerinden biri olarak kabul edilirler. Diller, birbirlerinden gözle görülür bir derecede farklılaşmaya başladıkları tarihten itibaren, bir milleti ve kültürü diğer millet ve kültürden ayırıştıran bir unsur görüntüsü kazanmışlardır (Kasımoğlu, 2013: 166).

Dil, milliyetçiliğin var olan bütün pratiklerinde kamusal alanın şekillendirilmesi amacıyla idare ve müdahale edilen kültürel bir unsur olmayı başarmıştır. Dil, hem millet anlayışında bizlik bilincinin ve

ortak kimliğin ispatı ve göstergesi olmuş, hem de bu anlayışın siyasi eyleme döküldüğü durumlarda, ulus-devlete bağlı nüfusu ortaya çıkarmak konusunda temel bir araç olarak kabul görmüştür. Hem etnik milliyetçiliğin hem de politik milliyetçiliğin yoğun bir şekilde yaşandığı ülkelerde, dilin de yönetilmesi gerektiği düşüncesi meydana gelmiştir. Bu düşünce yapısı ile dil bir yandan ölçülü bir görüntü elde ederken bir yandan da resmi dil olarak kamusal iletişimde ve eğitimde kullanılarak sosyal ve kültürel anlamda üretimi ortaya koymuştur. Bu anlamıyla dil, politik müdahale anlamındaki diğer kültürel öğelerden ayrılmaktadır. Dil, kendisi de bir dönüşüm içerisinde bulunarak bir yandan tarihsel projenin çerçevesini belirlerken bir yandan da milliyetçi projenin iletişim unsurunu yerine getirmektedir. Böylelikle her ülkede nasıl milliyetçilik kavramı farklı tanımlanıp uygulama alanında da farklı şekillerde meydana gelmişse dil de farklı ülkelerde farklı anlamlar neticesinde milliyetçilik ideolojisi ile birlikte kullanılmıştır (Soylu: 2013).

Bu özellikleri neticesinde dil sadece politik bir olgu olarak ifade edilmemektedir. Dil politik özellikleri dışında aynı zamanda pozitivist/modernist yönetim anlayışının kültür alanına da yaptığı en etkili ve açık müdahalelerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Dil bilgisinin yaratılması ile kelime haznesine milli bir içerik ve özellik kazandırılarak, diğer dillerin veya kelimelerin kullanılması yasaklanıp, dilin geliştirilmesi ve korunması gibi pratikler, ulus-devlet anlayışının nüfusu homojen bir yapı haline getirme amacına hizmet etmektedirler. Dile milliyetçilik ideolojisi ile birlikte yüklenen bu rol, etnik itirazların ve küreselleşme sürecinin ulus-devletin meşruiyetini ve varlığını tehdit ettiği günümüzde, onu siyasi kimlik politikalarının da en önemli yapı taşlarından biri haline getirmiştir. Toplum ve dünya içerisinde meşru bir sosyo-politik görüntü elde etmek isteyen irili ufaklı birçok grup için kendi dillerini ısrarla kullanmak ve korumak önemli bir direniş objesi olurken, buna karşılık ulus-devletler de resmi dillerini daha korumacı bir yaklaşımda bulunmaktadırlar (Balçık, 2020: 777).

Sömürgecilik Kavramı ve Fransa'nın Afrika'da Sömürgecilik Politikası

Sömürgecilik tarihinin genellikle XV. yüzyıldaki Büyük Keşifler dönemi ile başladığı kabul edilmektedir. Kastilya Kralı IV. Henry dönemi öncesinde Kanarya Adaları'nın keşfi ve Henry ile birlikte ilginin Amerika kıtasına yayılması ile birlikte ilk sömürgecilik faaliyetlerinin başladığı belirtilmektedir. Yine İngiltere, İspanya ve Portekiz gibi dönemin güçlü filolarına sahip ülkeler yeni yerleri keşfetmek amacıyla düzenlemiş oldukları seferler neticesinde Batı Hint adalarındaki uzak yerleri ve Asya, Hindistan ve Afrika kıtalarında yeni ticaret yolları keşfederek buraları sömürge haline getirmişlerdir. Sömürgecilik düzeni ortaya çıktığı ilk andan itibaren kamu-özel girişimi şeklinde faaliyette bulunmuştur. Fransa, Hollanda ve İngiltere gibi sömürgeci ülkeler faaliyetleri esnasında Hudson Bay Şirketi ve Doğu Hindistan Şirketleri gibi ticari yatırımda bulunan şirketlerle ortaklık yaparak, Avrupa kıtasına uzak yerlerdeki sömürge mallarının taşınması konusunda yardım almışlardır (Ulaş, 2007: 4). XV. yüzyıl ile başlayan sömürgecilik faaliyetlerinin, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Sanayi Devrimi ile birlikte yayılmacı politikası daha da artmıştır. Fabrikaların daha hızlı ve daha fazla üretim kapasitesine ulaşmaya başlaması sonucunda sömürgeci devletler daha fazla hammaddeye sahip olabilmek için özellikle Afrika kıtasındaki ülkelerin hemen hemen hepsine yayılmışlardır (Şahin ve Şahin, 2023: 237). Sömürgecilik, bir devletin egemenliğini başka halklar ve topraklar üzerinde genişletmesi ya da kurması anlamına gelmektedir. Bir ülkenin kendi sınırları dışındaki ve genellikle deniz aşırı topraklardaki askeri müdahale ve benzeri şekillerde toprak ele geçirerek, bu toprak üzerindeki ülkenin kültürel, iktisadi ve siyasi faaliyetleri üzerinde üstünlük kurarak bu bölgede kendi çıkarları doğrultusunda eylemlerde bulunması sömürgecilik anlamına gelmektedir. Böylece sömürgeci devletler, haksız bir şekilde kâr elde ederek, o ülkenin doğal kaynakları, zenginlikleri vs. gibi alanları ele geçirmektedirler. Sömürgecilik kavramı genellikle üç özelliği ile birlikte açıklanmaktadır. İlk özellik yabancı toprakların işgal edilerek zorla ele geçirilmesidir. İkinci özellik sömürülme için zorla ele geçirilen toprağın işlenmesi ve kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasıdır. Üçüncü ve son özellik ise koloniciler vasıtasıyla sömürge durumundaki toprakların iskân edilmesi olarak açıklanmaktadır (Sander, 2017: 225).

Sömürgecilik kavramını açıklayan bir başka tanım ise, güçlü devletlerin egemenliği altındaki güçsüz ülkelere uygulamış oldukları uluslararası ekonomik sömürü düzeni olarak ifade edilmektedir. Sömürge düzeni pazar ve ürün kontrolü ile birlikte askeri güç yolları ile kendini göstermektedir. Sömürgecilik birinci amacı sömürgeci devletin düşük maliyet ile üretim yapabilmek amacıyla diğer sömürgeci güçlere hammadde sağlamakta kolaylık sağlamasıdır. Bu yöntem ile üretilen mallar dünya pazarında satışa sunulurken sömürü altındaki ülkenin bu malları kendi başına başka ülkelere satması engellenerek aynı zamanda da ihtiyaç duyduğu malları sömürgeci devletten alması sağlanmaktadır. Kurulan bu düzen

neticesinde sömürgeci devlet ucuz hammadde ve geniş bir ticari pazar elde etmektedir. Sömürgecilik sistemi sömürü altındaki devletin sadece ekonomik kaynaklarını ele geçirmek olarak ifade edilmemekle birlikte bunun yanında o devletin değer, inanç, milliyetçilik, dil vs. gibi özelliklerini de ortadan kaldırmaktadır (Nurdağ, 2018: 3).

Sömürgeleşme, sömüren devletlerin egemenliği altına aldığı devletlerin üzerinde siyasal hâkimiyet kurması ile birlikte başlayarak iki şekilde sonuçlanmaktadır: Sömürülen devletler ya tamamen bağımsızlığını kendi kontrolü altına alarak yönetime sahip olmuşlardır ya da sömüren devletin egemenliği altında yok olmuşlardır. Sömürgecilik kavramı temel olarak bir devletin veya hegemon gücün, bir başka devlet veya güç üzerindeki üstünlüğüne dayalı bir sistem olduğundan, sömürgeci devlet, sömürü altına aldığı devleti himayesi altına aldıktan sonra sadece ekonomik anlamda değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik anlamda da himayesi altında tutmaktadır (Tatar, 2011: 197). Sömürgecilik, sömürü altındaki devletlerde yaşayan insanlara karşı bir nefret duyulması üzerine kurulmuş ve bu nefret doğrultusunda sömürgeci faaliyetlere meşru bir görüntü kazandırılmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda sömürgecilik düzeni ile birlikte kölelik ve ırkçılık da meydana gelmiştir. Sömürgeci düzenin uygulamış olduğu yöntemler neticesinde sömürülen yerdeki insanların, insan hakları ayaklar altına alınmış ve zor kullanılarak onları cehalet ve sefalet durumuna düşürmüştür. Sömürü düzenine maruz kalan insanlar zor kullanılarak ve kötü şartlar altında fabrika, maden ocağı vs. gibi yerlerde çalıştırılarak hem o ülkenin doğal kaynakları sömürülmüş hem de orada yaşayan insanların emek gücü sömürülmüştür (Gündüz, 2016: 764). Bu düzen neticesinde sömüren ve sömürgeleştirilen arasında bir farklılık yaratılarak sömürgeci devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilecekleri bir yerli insan özelliği ortaya çıkarılmış ve sömürgeleştirilen devletlerdeki insanları alçak bir sınıf olarak görmeye başlamışlardır. İki sınıf arasında yaratılan bu ayrım neticesinde sömürgeci devletler eylemlerini savunup, yasal bir görüntü kazandırmaya çalışmışlardır (Çakmak, 2017: 7).

Sömürgecilik ile benzer anlamlar taşıyan kolonyalizm kavramları genelde birbirlerinin yerine kullanılmakta ve karıştırılmaktadır; ancak bu iki kavram arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Kolonyalizm; anavatanlarıyla olan bağlantılarını korumakla birlikte yeni bir yere yerleşen insanlar anlamına gelmektedir. Anavatanlarıyla olan bağlantılarını koparmadıkları müddetçe bu insanlar koloni olarak adlandırılmaktadır. Bu insanların yerleştikleri ülkenin toprakları ve doğal kaynakları üzerinde herhangi bir amaçları olmamaktadır. Sömürgecilik ise daha önce de ifade edildiği gibi kendi ülkesinin toprakları dışında, bir grup devletin ya da insanın, başka bir devletin topraklarını ve doğal kaynaklarını sömürmek amacıyla devamlı bir şekilde o topraklara yerleşmesi anlamına gelmektedir; bu nedenle sömürgecilik, kolonyalizmin zaman içerisinde değiştiği durumu ifade etmektedir (Gönültaş, 2008; 54). Afrika kıtasında sömürgecilik faaliyetlerinde bulunan ülkelerin başında Fransa gelmektedir. Afrika kıtasında Fransa'nın sömürge faaliyetlerine başlaması XIV. yüzyılda batı Afrika, Gine, Gine Körfezi ve Senegal ile kurulan seyahat acenteleri ile gerçekleşmiştir. Sonraki yüzyıllarda batı Afrika'nın zengin kıyılarında yeni Fransız bölgelerinin kurulması ile birlikte, fiili anlamda da sömürgecilik eylemleri hayata geçirilmeye başlanmıştır. Yedi Yıl Savaşları sonrasında 1763 yılında Fransa ile Büyük Britanya arasında imzalanan Paris Antlaşması neticesinde Fransız Sömürge İmparatorluğu yıkılmış ve sömürge yerleri İngilizlerin kontrolüne geçmiştir. Ancak, 1783 yılındaki Versay Antlaşması ve 1814 Paris Antlaşması ile birlikte bu yerler tekrardan Fransa'ya iade edilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Fransa sömürgecilik faaliyetlerini tekrardan güçlendirmek amacıyla 1800'lerin sonu itibarıyla Kongo, Dahomey, Fildişi Sahili ve Gine ülkelerinde yoğun bir şekilde sömürgecilik girişimlerinde bulunmaya başlamıştır. Dünya genelinde ekonomik anlamda yaşanan krizlerin ve bununla birlikte artan korumacılık dönemi ile birlikte diğer sömürgeci ülkelerde olduğu gibi Fransa da elindeki sömürgeleri korumanın yanında yeni keşifler yaparak kıtada yatırım potansiyeline sahip pazar alanlarını kendi dışındaki sömürgeci devletlere kaptırmamak için sömürge arayışlarına hız vermiştir (İbrahim, 2022: 84).

Fransa, Afrika kıtasındaki tüm sömürgelerinde verimli tarım topraklarını, madenleri, sanayiye ve ekonomiyi kendi kontrolü altına almış ve Fransa'dan getirdiği vatandaşlarını bu topraklara yerleştirerek kıta üzerindeki hâkimiyetini kalıcı bir hâle getirmek istemiştir. Kıtaya yerleşen Fransız vatandaşları burada egemen sınıf konumuna gelirken yerli halk ikinci sınıf konumuna gerilemiştir. Böylelikle Fransa'ya bağlı koloniler, Fransız Sömürge İmparatorluğu'nun dışında yaşayamayacak bir şekilde örgütlenmişlerdir. Afrika kıtasında birçok yerde sömürge elde eden Fransa, buraları genellikle çatışma ve savaş yoluyla ele geçirmeyi başarmıştır. Yaşanan bu çatışma ve savaşlar sonucunda Fransa, ele geçirdiği yerlerdeki büyük/küçük bütün devletleri yok etmekten de çekinmemiştir (Barry, 2023: 24). Ele geçirilen bu sömürge topraklarındaki insanlar, sömürge yöneticilerinin çıkarmış oldukları yönergeler

doğrultusunda Fransızlar tarafından zorla çalıştırılmışlardır. Uygulanan bu sistem ile sömürgecilik anlayışının bir ürünü olan kölelik anlayışı Fransa sömürgelerinde de hayat bulmuştur. Yerli işgücünün az ya da yetersiz olduğu durumlarda ise kilometrelerce uzaklıktan çalışmak için insanları getirmekten çekinmemişlerdir. (Nurdağ, 2018: 44).

Afrika kıtasının başta Fransa olmak üzere sömürgeci devletlerden kurtulmaları hiç kolay olmamıştır. Ülkelerin çoğunda bağımsızlık kazanabilmek için ayaklanmalar yaşanmıştır. Ayaklanmaların yaşandığı dönemlerde Fransa, sadece egemenlik isteğiyle ayaklanan yerli halk ile uğraşmak zorunda kalmamış aynı zamanda ülke içerisinde az bir nüfusa sahip olan ve sömürgeci devletler ile iyi bir ilişki kuran yerleşimcilerin de direnişi ile mücadele etmek zorunda kalmıştır (Nimir, 2018: 29). Fransa'nın Afrika kıtasında sömürge topraklarını kaybetmesinde yerli halkın direnişinin yanı sıra aynı zamanda Süveyş Kanalı'nın açılması sonrası İngiltere'nin bölgeye ilgisinin artması ve Mısır ile işbirliği yaparak sömürge devletlerini özgürleştirme girişimleri, Almanya'nın Fransa'ya ait olan sömürge topraklarını ele geçirmek istemesi, I. Dünya Savaşı sonrasında sömürge devletlerinden getirdiği askerlerin hayatlarını kaybetmesi, Genç Tunuslular ve Genç Faslıların başlatmış olduğu mücadeleler de etkili olmuştur (Yaradılmış, 2021: 54).

Fransa'nın Afrika Kıtasında Milliyetçiliği Önlemek İçin Kullandığı Dil Politikası

Diğer sömürgeci devletlerde olduğu gibi Fransa da sömürgesi olan yerleri uzun yıllar boyunca ana vatandan idare etmeye çalışmıştır. Ancak 1960 yılından itibaren yerel halkın ayaklanmalarını ve baskılarını önlemek ve sömürge topraklarında yükselen egemenlik ve milliyetçilik duygularını bastırabilmek için bir takım politikalar uygulamak zorunda kalmıştır. Egemenliklerini kazanan sömürge devletlerinde milliyetçi duyguların gelişmesi Fransa'nın sömürge planları için bir tehlike olarak görülmeye başlanması üzerine, milliyetçiliği önlemek için başta dil politikaları olmak üzere farklı politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Fransa, sömürge yerlerinde kendi dilinin konuşulmasını zorunlu bir hâle getirmenin yanı sıra eğitim dilini de yine Fransızca olarak dayatmıştır. Bu dayatmanın altında dilin milliyetçiliği pekiştirmesi tehlikesi olduğundan, Fransa bu durumu engellemek için üç aşamalı bir plan uygulamıştır (Akifoğlu, 2023: 41).

- İlk olarak sömürge devletlerindeki çocuklar ilkokula başlayana kadar Fransızca ile tanışmadıklarından bu zamana kadar yerel dillerini konuşmaktadırlar.

- Bu çocuklar birinci sınıfa başlamaları ile birlikte yerel dil eğitiminin yanında Fransızca öğrenmeye de başlamak zorunda kalmışlardır ve yazışmalarını da Fransızca olarak yapmaya zorlanmışlardır.

- Son olarak da ikinci sınıftan itibaren yazma ve konuşma becerileri sadece Fransızca olacak şekilde dayatılmıştır. Bu sayede daha çocuk yaştan itibaren yerel halk kendi diline yabancılaşmaya başlayıp, milli kimliklerini unutmaya başlamıştır.

Fransa'nın eğitim yoluyla halkın büyük çoğunluğunun Fransızca konuşmasını sağlaması ile birlikte milli kimliğini kaybeden yerel halk asimile olmaya başlayarak, milliyetçi duygulardan tamamen uzaklaşmaya başlamıştır. Bir toplumun temel taşlarından birinin dil olduğunu bilen Fransa, sömürgeleştirdiği devletlere uygulamış olduğu bu dil politikası ile birlikte kendi kültürünü ve dilini o topraklarda yaymayı başararak kendi sınırları dışında da küçük bir Fransa yaratmayı başarabilmiştir. Sömürge devletindeki halk kendi kimliğini unutarak tıpkı bir Fransız gibi günlük hayatını yaşayıp Fransızca konuşarak milliyetçi duygularını da kaybetmiş olmaktadır. Fransa'nın sadece eğitim ile sınırlı kalmayan dil politikası, yönetim/idare kademesinde de zorunlu dil olarak Fransızcanın kullanılmasının dayatılması ile devam etmiştir (Aydoğan, 2021: 127). Fransa'nın uygulamış olduğu bu dil politikası yerel düzeyde halkın milliyetçi duygular benimsememesinin yanında aynı zamanda sömürge devletlerinin de bir araya gelip bir birlik oluşturmalarının da önüne geçmeyi başarmıştır.

Fransa'nın sömürge topraklarında milliyetçiliği önlemek amacıyla yürütmüş olduğu dil politikasının bir diğer nedeni de sömürge topraklarında konuşulan dil sayısının çok fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Afrika topraklarında sömürgeci faaliyette bulunan Fransa, yerel dilleri öğrenmek yerine halka kendi dilini öğreterek hem birçok farklı dili öğrenmek zorunluluğundan kurtulmuş hem de farklı dil konuşan toplulukların ortak değerler etrafında birleşerek örgütlü bir şekilde hareket etmelerinin önünü kesmiştir (Özel, 2018: 226). Yerli halka Fransızca eğitimi ile birlikte verilen tarih anlatımı ile birlikte yerli halkın kendi tarihini, kültürünü öğrenmesi engellenerek, Fransa'nın istediği tarih ve kültür anlatımları yapılmıştır. Yerel dillerini unutan yerli halk, Fransızca kaynaklardan öğrenmiş oldukları tarihleri neticesinde milliyetçi bir duygu geliştirmek yerine Fransa'nın çıkarlarını koruyacak bir tarih bilincine sahip olmuşlardır (Barry, 2020: 69).

Fransa'nın sömürge devletlerinde milliyetçiliği önlemek için kullandığı dil politikasının bir diğer sonucu da Fransızca konuşamayan yerli halkın sosyal anlamda da geride kalması ve hiçbir etkinlikte bulunamamasında kendini göstermektedir. Fransızca bilmeyen yerli halk günlük yaşantısının büyük bir bölümünde yerel dilde gazete ve kitap bulamamakta, televizyon, tiyatro ve sinema gibi sosyal alanlarda sadece Fransızca kullanıldığından dolayı bu anlamda da geri kalmakta ve kendini geliştirememektedir. Sosyal açıdan yaşanan bu geri kalmışlık neticesinde yerli halk kendini hiçbir anlamda geliştiremediği gibi ortak bir değer de üretememektedir. Fransa'nın dayatmış olduğu sosyal ve kültürel aktiviteleri yine Fransa'nın dayatmış olduğu Fransızca ile gerçekleştirebilecek olan yerli halk, milli kimliğinden ve kültüründen uzaklaşarak Fransız tarzı bir yaşam sürmeye başlamış ve milliyetçi duygular geliştirememiştir (Özdemir, 2006: 15). Kendi milli kimliğini ve kültürünü kaybetmiş olan yerli halk milliyetçi duygular besleyemediği için, Fransa'nın sömürge düzeni uzun yıllar istediği ölçüde devam edebilmiş ve sömürgecilik faaliyetleri sona erdikten sonra bile bu topraklarda Fransız dili ve kültürü egemen olmaya devam ederek Afrika kıtasındaki sömürgelerinde gerçek bir milliyetçi ideolojinin gelişmesini engellemeyi başarabilmiştir. Milliyetçi duygu üretemeyen yerli halk, kendi kültürünü, tarihini ve dilini öğrenip geliştirmek yerine Fransız hayranlığı ve sempatisi geliştirmiştir (Uygur ve Uygur, 2013: 280).

SONUÇ

Milliyetçilik, bir ideoloji olarak teorik anlamda zayıf bir görüntü çizse de siyasal pratik açısından son derece etkili bir harekettir. Milliyetçilik kavramının ortaya çıkışı ile birlikte, her millet öz yönetimini, kendi milletinden olanın yönetimini ele almayı amaçlamıştır. Çünkü milliyetçiliğin temel amacı yönetimi ele geçirerek kendi millete vermektir. Bu nedenle milliyetçiliğin en temel hedefinin iktidarı ele geçirmek olduğu söylenebilmektedir ve bunun için de yaptığı eylemleri meşru göstermeye çalışmaktadır. Bu meşruluğu sağlayacak gerekçeyi de her milletin kendi siyasal egemenliğini kendisinin kullanması gerektiği fikrinde bulmaktadır. Bu bağlamda her milliyetçilik kendisine ait bir milletin var olduğunu düşünmektedir. Buna esas olarak da her milliyetçilik düşüncesi kendi milletin çıkarlarını en üst şekilde savunmayı prensip edinmiştir. Yönetimi ele geçirip kendi millete bırakma fikri de bu amaç çerçevesinde gelişmekte ve böylece milleti koruyabileceği fikrini yaratmaktadır.

Tarih içerisinde dilsiz yaşamış bir millet bulunmamaktadır. O hâlde bir millet olarak yaşayabilmenin yolu dilden geçtiği gibi, orijinal bir toplum olmanın yolu da bağımsız bir dile sahip olmaktan geçmektedir. Dil, bir milletin diğer bir millettten ayrılmasını sağlayan en önemli unsurlardan bir tanesidir. Bir milletin ses dünyası olduğundan dolayı dil, milletin damgasını taşımaktadır. Millet olarak ifade edilen toplumların en önemli sosyal varlığı dildir ve milli kültürün ve tarihin de en önemli unsurlarından biri konumundadır. Kültürel değerlerin çoğu dil yoluyla ifade edilmektedir. Bir milletin kendi dili olmadan, kendi edebiyatı, tarihi ve müziğinin de olması mümkün değildir. Dil aynı zamanda bir milleti oluşturan bireyleri birbirlerine bağlayan bir unsurdur. Çünkü ifade aracı olarak dil, hem kaynaştırıcı hem de yaklaştırıcı temel bir faktördür. Bu bağlamda milliyetçiliği düşünürken din, ırk, kültür, ortak tarih gibi konuların yanında dil de önemli bir yer tutmaktadır.

Fransa, Afrika kıtasında sömürgeci faaliyetlerine başladığı XIV. yüzyılda ilk olarak bölgede ticari faaliyetlerde bulunmuşsa da bu durum zamanla kıtanın dil, din, siyasi, askeri, kültürel, demografik ve sosyal gibi alanlarına da nüfuz ederek sömürgeciliğini genişletme politikası ile sonuçlanmıştır. Fransa bu politikayı uygularken yerli halkı sömürmek ve baskı altında tutabilmek için en başta dil politikalarına ağırlık vermiştir. Yerli halkı kendi dilinden koparıp Fransızca konuşurmaya başlamak sadece bir dili yok etmek değil aynı zamanda bir kültürü, tarihi ve milleti de yok etmek anlamına gelmektedir. Kendi dilini konuşamayan bir topluluk, milli kimliğinden uzaklaşacak ve milliyetçi duygular ortaya koyamayacaktır. Bu bağlamda Fransa kendi dilini politik anlamda en keskin silah olarak kullanmayı hedeflemiş ve yerel dil yerine halka Fransızca'yı öğretip, kullandırarak milliyetçi duyguların da gelişmesinin önünü kesmiştir.

Fransa'nın Afrika kıtasındaki sömürge topraklarında uygulamış olduğu dil politikaları sonucunda birçok yerel dil yok olmuş ve yine birçok yerel dil de yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle eğitim hayatlarının başından itibaren yerel dillerinden ziyade Fransızca eğitim görmek zorunda kalan bireyler, resmi dil olarak Fransızca konuşmak zorunda bırakılmışlardır. Bu duruma paralel olarak yerel dillerin konuşulmasındaki pratiğin azalması ve resmi dil olan Fransızcanın kullanım alanının genişlemesi ile birlikte dalkırım yaşanmaya başlamış ve yerel diller bir sonraki nesillere aktarılamamıştır. Bir anadilin yaşatılması, dille birlikte kültürel ve etnik değerlerin de yaşatılması ve

gelecek nesillere aktarılabilmesi için önemli bir unsurdur. Ulus-devletlerin ortaya çıkmaya başlaması ile birlikte toplumun homojen bir yapıda olmasının amaçlanması, sadece sömürge devletleri için değil aynı zamanda bir ülke içerisinde yaşayan azınlıkların da kültürlerini, dillerini ve milli kimliklerini kaybetmelerine sebep olmuştur. Bu bağlamda Fransa'nın Afrika kıtasında sömürge altında bulunan ülkelerin ve bu ülkelerde yaşayan bireylerin milliyetçilik duygularının geliştirebilmeleri için Fransızcanın günlük hayatta yoğun bir şekilde kullanılmasını engellemeleri ve yerel dillerin kullanılmasını zorunlu bir hâle getirmeleri gerekmektedir. Fransızcanın engellemesi ve yerel dillerin kullanılması resmi kurumlardan sokaklara, sosyal medyadan yazılı ve görsel basına her alanda yaşanmalıdır. Yine eğitim alanında Fransızca öğretilmesinin önüne geçilerek, sadece yerel dilin öğretilmesi ve yerel dilde eğitim verilmesi gerekmektedir. Yine henüz okul çağından itibaren yerel dillerini öğrenip o dilde eğitim görecektir çocuklar sayesinde hem yerel dillerin varlığı sürdürülebilecek hem de toplum içerisinde Fransızcanın etkisi azaltılacaktır. Uygulanacak bu politikalar neticesinde Fransızcanın sömürge ülkelerindeki kullanım alanları ortadan kaldırılmış olunacak ve bireylerin yerel dillerini daha yoğun bir şekilde kullanması sağlanabilecektir. Milliyetçiliğin en önemli aktörlerinden biri olan dil sayesinde kendi dilini kullanmaya başlayan bireyler, bu sayede milliyetçi duygular geliştirebileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Adam Nimir, F. (2018). Fransa'nın Afrika'da Uyguladığı Sömürge Vergiler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akıncı, A. (2014). Milliyetçilik Kuramları. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 15,1, s.131-151.
- Akifoğlu, V. (2023). Fransa'nın Afrika Sömürge Politikasında: Dil Örneği. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10, 1, s. 34-50.
- Aktoprak, E. (2009). Ulusun Tahayyülünde Anadil. Uluslararası Katılımlı Anadil Sempozyumu Bildiriler 2, 30-31 Mayıs 2009, Ankara: Eğitim Sen.
- Anderson, B. (2023). Hayali Cemaatler, İstanbul: Metis Yayınları, İstanbul.
- Atılğan, G. ve AYTEKİN, A. (2018). Siyaset Bilimi, Yordam Kitap, İstanbul.
- Aydoğan, S. (2021). Afrika'da Büyük Güçlerin Varlığı: Fransa ve Çin Örnekleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Balçık, M. B. (2020). Milliyetçilik ve Dil Politikaları. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Ansiklopedisi, 4, s.777-799. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Barry, B. H. (2023). Fransa'nın Afrika'daki Varlığı: Fransa ve Gine Arasındaki İlişkiler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa Teknik Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bursa.
- Barry, O. (2020). Fransız Sömürgelerinde Eğitim Politikaları: Fransız Arap Mağrip Devletlerinin Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Balçık, M. B. (2020). Milliyetçilik ve Dil Politikaları. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Ansiklopedisi, 4, s.777-799. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çakmak, E. (2017). Sömürgecilik Sonrası Ekonomik Çöküşlerin İç Çatışmalara Etkisi: Somali Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Çuhadar, C. (2022). S. Ahmet Arvasi'nin Millet ve Milliyetçilik Anlayışı. Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 3, s. 1-32.
- Dayı, H. (2014). Millet Teorilerinin Tutarsızlığı ve Türk Kavramının Gerçek Muhtevası. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 1, 1. S.8-43.
- Erol, E. (2017). Dil ve Güvenlik: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın Azınlık Dili Politikası. Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı, 23, s.297-316.
- Ertan, T. F. ve Örs, O. (2018). Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir? Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 62, s.39-84.
- Fındık, B. (2021). Tek Parti Döneminde Kemalist Milliyetçiliğin Karşısında Türkçü-Turancı Milliyetçilik. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Fırat, A. M. (2018). Milliyetçilik ve Din Etkileşimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gassim, İ. (2022). Afrika'nın Sömürgeleştirilmesi: Berlin Konferansı ve Osmanlı Devleti (1884-1885). (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Gellner, E. (2008). Uluslar ve Ulusçuluk, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Gönültaş, E. (2008). Edward Said'in Eserlerinde Emperyalizm ve Oryantalizm İlişkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Gündüz, A. (2016). Sömürgecilik Kavramı ve Sömürgeci Devletlerin Uyguladıkları Taktikler "Ortadoğu Örneği". *Journal of History School*, 15, s. 763-784.
- Gülmez, R. (2021). Dil Siyasetinin Üç Yönü Üzerine Eleştirel Analiz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 46, s.397-412.
- Heywood, A. (2018). Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları, BB101 Yayınları, Ankara.
- Karaca, S. O. (2021). Türk Milliyetçiliğinin İki Farklı Yüzü: Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura. *International Social Sciences Studies Journal*, 7, 86. s.3588-3601.
- Kasımoğlu, A. (2013). Milliyetçilik ve Dil Milliyetçiliğinin Başarı ve Başarısızlıkları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, s.161-173.
- Ketkanlı, M. N. (2022). Balkanlar'da Sırp Milliyetçiliği ve Sırbistan Dış Politikasına Etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Kılıç, M. (2015). Milliyetçilik Algısında Yaşanan Değişim Üzerine Bir Deneme. *The Journal of Europe – Middle East Social Science Studies*, 1, 1, s. 49-58.
- Küçük Durur, E. (2011). Milliyetçilik Söylemi ve Medya. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 2, s.35-50.
- Namlı, T. (2007). Millet, Milliyetçilik ve Ulusalcılık. *Eskiyeni Dergisi*, 6, s.55-65.
- Nurdağ, G. (2018). Gelişmiş Ülkelerin Sermaye Oluşum Sürecinde Sömürgecilik. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep
- Orhan, S. (2017). Dil Politikaları ve Dil Hakları Üzerine Teorik Çerçeve. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8, 2, s.331-362.
- Örnek, S. (2017). Süryani Milliyetçiliği ve Dinamiklerinin Tarihsel Analizi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Örs, H. B. (2016). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, O. (2006). Egemenlik ve Dil. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3, 1, s.13-24.
- Özel, Y. (2018). Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 2005-2015 Yılları Arasında Karşılaştırmalı Afrika Politikaları. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özhan, M. (2016). Ulus İnşa Süreci Bağlamında Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Örnekleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özyurt, H. (2020). Millet Kavramının Anlam Alanı ve Teorik Çerçevesi. *Genç Mütefekkirler Dergisi*, 1, 2, s.91-135.
- Sadak, T. (2020). Siyaset Kitabı, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Sander, O. (2017). Siyasi Tarih "İlkçağlardan 1918'e". İmge Kitabevi, Ankara.
- Soylu, F. (2013). Dil, Millet ve Milliyet İlişkisi. *Köprü Dergisi*, Sayı: 123.
- Sönmez, İ. (2014). Ana Dille Eğitim ve Avrupa Birliği Hukuku. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, M. ve Şahin, T. (2023). Sömürge Sonrası Afrika ve Eğitim. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 45, s.236-255.
- Tatar, T. (2011). Sömürgecilik ve Kızıl-Kara Katliam. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 44, s.195-220.
- Turan, E. (2011). Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği. *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1, 1, s.135-147.
- Tükel Kanra, Y. (2022). Alman Ulusal Kimliğinin Dil Merkezli İnşası. *Rumleide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 30, s.825-841.

- Ulaş, F. (2007). Sömürge Kültürü Etkisinde Çağdaş Seramik Sanatı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uygur, E. ve Uygur, F. (2014). Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma. The Journal of Turkish Social Research, 173, 173, s.273-286.
- Yaman, H. ve Karadağ, A. (2018). Üç Farklı Milliyetçilik. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 9, 2, s84-108.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 20, s.225-237.
- Yaradılmış, C. (2021). Afrika’da Zayıf Devletlerin Ortaya Çıkışı: Sömürgeci Mirasın Etkisindeki Egemenlik ve Devleti Yeniden Düşünmek. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Zabunoğlu, H. G. (2018). Günümüzde Ulus-Devlet. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 13, 1, s535-559.

Influence and Norm Entrepreneurship: Azerbaijan's Strategic Deployment of Soft Power

Asgarov SIRUS¹

Abstract

In this article, it is mentioned that Azerbaijan's strategic deployment of soft power across a variety of realms, including economic and public diplomacy, educational initiatives, and humanitarian leadership, is examined. It is clearly understood from this text that Azerbaijan is actively shaping global conversations and ideals, earning it the reputation of being a norm entrepreneur. Situated at the crossroads of cultural, economic, and political trends, the significance of leveraging its considerable energy resources and economic alliances to bolster its international standing is recognized by Azerbaijan. This analysis explores Azerbaijan as a norm entrepreneur and reveals its ability to respond quickly in crisis situations and global cooperation. At the same time, the article analyzes the priority issues that Azerbaijan has set before itself since the 1990s - issues such as the liberation of its lands from occupation, bringing these situations to the attention of the international community, and preventing all kinds of provocations, and the indispensable role of cultural and public diplomacy in this sense are analyzed. While highlighting the country's commitment to global solidarity, the challenges posed by the Nagorno-Karabakh conflict, and the delicate balance required when using energy resources for political leverage are critically examined in the article. A considerable effort towards resolving the intricate connection between economic power and infrastructural improvements is made. Through ambitious projects like the Baku International Sea Trade Port and the Baku-Tbilisi-Kars railway, not only is Azerbaijan's economic prowess enhanced but also its significance in ensuring energy stability in Europe is solidified. More than that, this fact is about widening economic exchanges, the importance of a single market, and enhancing Azerbaijan's soft power through more cooperation.

Keywords: Soft Power Strategy, Public Diplomacy, Energy Resources, Humanitarian Leadership, Sports Diplomacy

Etki ve Norm Girişimcilik: Azerbaycan'ın Yumuşak Gücün Stratejik Kullanımı

Asgarov SİRUS¹

Özet

Bu makalede, Azerbaycan'ın ekonomik ve kamu diplomasisi, eğitim girişimleri ve insani liderlik de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda stratejik olarak yumuşak güç kullanımı incelenmektedir. Metinden açıkça anlaşıldığı üzere Azerbaycan, küresel konuşmaları ve idealleri etkin bir şekilde şekillendirerek, norm girişimcisi olarak ün kazanmıştır. Kültürel, ekonomik ve siyasi trendlerin kesişiminde bulunan Azerbaycan, önemli enerji kaynaklarını ve ekonomik ittifaklarını uluslararası konumunu güçlendirmek için nasıl kullandığı belirtilmektedir. Bu analiz, Azerbaycan'ı bir norm girişimcisi olarak ele almakta ve kriz durumlarında ve küresel işbirliğinde hızlı bir şekilde yanıt verebilme yeteneğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, makale Azerbaycan'ın 1990'lardan bu yana kendisine belirlediği öncelikli konuları - topraklarını işgalden kurtarma, bu durumları uluslararası toplumun dikkatine sunma ve tüm türden provokasyonları önleme gibi konuları - analiz etmektedir. Bu bağlamda kültürel ve kamu diplomasisinin vazgeçilmez rolü de incelenmektedir. Ülkenin küresel dayanışma taahhüdünü vurgularken, Nagorno-Karabağ çatışması tarafından ortaya çıkarılan zorluklar ve enerji kaynaklarının siyasi kaldıraç olarak kullanılmasında gereken ince denge makalede ele alınmaktadır. Ekonomik güç ile altyapı iyileştirmeleri arasındaki karmaşık bağlantının çözülmesine yönelik önemli bir çaba sarf edilmektedir. Bakü Uluslararası Deniz Ticaret Limanı ve Bakü-Tiflis-Kars demiryolu gibi iddialı projeler aracılığıyla, sadece Azerbaycan'ın ekonomik gücü artırılmakla kalmamakta, aynı zamanda Avrupa'da enerji istikrarını sağlama konusundaki önemi de pekiştirilmektedir. Dahası, bu gerçek ekonomik alışverişlerin genişletilmesi, tek bir pazarın önemi ve Azerbaycan'ın daha fazla işbirliği yoluyla yumuşak gücünün artırılmasıyla ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Güç Stratejisi, Kamu Diplomasisi, Enerji Kaynakları, İnsani Liderlik, Spor Diplomasisi

INTRODUCTION

Azerbaijan has historically found itself at an intersection of cultural, economic, and political trends due to its advantageous position between Russia and Iran (Makili-Aliyev, 2013). Azerbaijan, an upper-middle-income country (Bank, 2020) with a varied cultural past and a developing economy based primarily on its abundant oil reserves, has been striving to broaden its scope of impact. In the context of influence and norm entrepreneurship, this article examines how Azerbaijan uses its sources of power, given its historical balance between local connections and global aspirations.

The global influence of soft power in international diplomacy has been reevaluated considering Joseph Nye's argument, suggesting the growing importance of this concept (Hall, 2010). Rather than employing coercion or financial resources to sway entities or decision-makers, soft power relies on alternative methods of persuasion. It comprises public diplomacy, humanitarian aid, sports diplomacy, educational initiatives, and economic power. The use of soft power has demonstrated its effectiveness as a tool for middle powers, which are usually situated between major powers, to enhance their worldwide standing (Cooper, 317: 2011). Azerbaijan, as a middle power, comprehends the need to utilize soft power to improve its public image and increase its sway on the global stage ((Sargent, 97: 2020).

The utilization of soft power in contemporary diplomacy has become increasingly significant in the pursuit of global power and the advancement of domestic concerns (Iwabuchi, 419: 2015). Nations aspiring to enhance their global standing and image could greatly benefit from the tactical utilization of soft power mechanisms. The subsequent paragraphs examine the fundamental principles of Azerbaijan's soft power strategy and offer an understanding of the nation's varied methods of international involvement.

Scholars such as Breuning have pointed out that middle powers' ability to serve as norm entrepreneurs is one of their distinguishing features (Breuning, 2007). Norm entrepreneurs are states or actors who actively promote and advocate the adoption and implementation of certain norms, principles, or standards in international relations (Madokoro, 100: 2018). These states support the implementation of particular global benchmarks and engage in diplomatic efforts to convince delegates from other countries to accept these standards. Norm pioneers play a crucial role in moulding the worldwide conversation and directing the global society toward common ideals and standards. The paper focuses on Azerbaijan's historical location, changing soft power scenarios, the strategic approach to soft power by the middle powers, the influence of norm entrepreneurship, and a thorough assessment of Azerbaijan's own soft power program. The results help towards a sophisticated assessment of current global issues and offer possible policy recommendations for politicians, scholars, or practitioners of international affairs.

Research Questions:

1. How does Azerbaijan, as a middle power, act as a norm entrepreneur, actively shaping and advocating the adoption of certain norms, principles, or standards in international relations?
2. What is the comprehensive nature of Azerbaijan's soft power strategy, and how do cultural outreach, public relations projects, educational initiatives, and economic power contribute to its overall approach on the global stage?

The Role of Soft Power in Azerbaijan's Strategy

Located at the crossroads of cultural, economic, and political trends, Azerbaijan strategically uses soft power as the cornerstone of its global participation strategy (Makili-Aliyev, 2013). Azerbaijan's most important contributions to the field of international relations is its role as a norm entrepreneur. The country actively promotes and advocates the adoption of certain norms, principles, or standards in global diplomacy. This different position of Azerbaijan has a significant impact on global negotiations. Azerbaijan is asserting itself as a major player in the evolving landscape of diplomatic discourse, influencing the adoption and implementation of international standards (Breuning, 2007)

First, from an economic perspective, Azerbaijan uses its economic power to strengthen its international presence (Loda,39: 2016). As a major player in the global energy market, the country's energy exporter status contributes significantly to its economic importance (Guliyev, 28: 2023). The oil and gas industry, which constitutes a significant part of Azerbaijan's GDP, forms the basis of its economic power (Jamiloglu, 137: 2021).

On the other hand, Azerbaijan strategically uses online platforms and social media for public diplomacy in the digital field (Loda, 40: 2016). This approach allows the country to spread its narrative globally and engage with different audiences.

Azerbaijan's commitment to humanitarian leadership is emerging as a critical part of its soft power arsenal (Cordies, 108: 2014). The country's rapid response to international crises demonstrates its effective foreign aid and positions it as a key participant in tackling global challenges (Gojayev, 2010). Additionally, Azerbaijan's participation in Eurovision Song Contest (ESC) reflects its pursuit of modernity and European affiliation. Hosting the contest in 2012 led to a diverse encounter with Western culture, influencing Azerbaijani perceptions of identity (Ismayilov, 833: 2012). National identity encompasses the shared communal self-perception and behaviors among citizens of countries. Especially, participation in cultural events such as the ESC can shape and display national identities (Ahlberg, 2023). Hosting Eurovision was part of Azerbaijan's broader strategy to diversify its sources of legitimacy beyond oil revenue, with investments in culture, sport, and cuisine contributing to nation-building efforts (Valiyev, 131: 2016).

At the same time, Azerbaijan successfully organizes international sports events in the field of sports diplomacy and participates in sports exchange programs (Rojo-Labaien, 1101: 2018). Hosting events such as the European Games and Formula 1 races strengthens Azerbaijan's global profile and showcases its cultural heritage.

Furthermore, Nye rightly emphasizes the significance of soft power, arguing that appealing cultural norms and ideologies can naturally attract followers. This influence manifests through various means such as student exchange programs, scholarships for international students, seminars, and media broadcasts (Mozaffari and Akbar, 667: 2023). Especially, when it comes to education, education diplomacy through initiatives such as the Azerbaijan Scholarship Program and academic collaborations is emerging as a powerful tool for global community building (Kondakci and Ergun, 1330: 2021). By promoting intellectual and cultural exchange, Azerbaijan invests in creating a global community of people familiar with its culture and values (Amirbek and Ydyrys, 514: 2014).

Rapid Response to International Crises

Azerbaijan's rapid response to international crises is a critical part of the country's soft power strategy and demonstrates its ability to meet global challenges and contribute meaningfully to humanitarian efforts.¹ Azerbaijan's performance in crisis response reflects its diplomatic agility and proactive engagement in tackling pressing global challenges.²

The efficiency and scale of Azerbaijan's humanitarian efforts contribute significantly to its soft power, strengthening the country's image as a trustworthy and compassionate global actor (Cordies, 109: 2014). The ability to quickly mobilize resources and provide significant help positions Azerbaijan as a key player in international crises. This fact strengthens its diplomatic stance and underlines the practical impact of its humanitarian initiatives on the global stage.

Azerbaijan's foreign aid totaled \$50 million from 2005 to 2018, excluding concessional loans, with \$21 million allocated to multilateral organizations, \$9 million to Asian countries, and significant portions to Eastern Europe and the post-Soviet region, primarily for disaster relief and humanitarian efforts, while Kazakhstan's data remains undisclosed ("New donors on the block: Unpacking the largesse of Azerbaijan and Kazakhstan," n.d.).

Azerbaijan's aid lacks conditionality regarding governance, human rights, and democratization, making it attractive to recipient governments. However, there may be economic conditions attached, such as requiring contracts for Azerbaijani companies in projects like the \$370 million road construction and repair loan to Serbia in 2012. Additionally, support for issues like Nagorno-Karabakh influences aid allocation, as seen with an \$8 million public infrastructure grant to Mexico in 2011, and over seven times more emergency relief given to Pakistan (De, 107: 2014). When reaching Pakistan, since 2005, Azerbaijan has been actively engaged in humanitarian projects inside Pakistan, conducted under the

¹ Mammadli, Nargiz (6 February 2023). "Azerbaijan Sends Rescuers, Humanitarian Aid to Quake-Hit Türkiye". caspiannews.com. Archived from the original on 7 February 2023

² Van Gils, E. (2018). Azerbaijan's foreign policy strategies and the European Union: Successful Resistance and pursued influence. *Europe Asia Studies*, 70(5), 738–758. <https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1479733>

auspices of the Heydar Aliyev Foundation. The construction of a girls' school in Muzaffarabad in 2005 was considered a pilot project, and over the past 12 years the foundation has implemented projects in healthcare, ecology as well as education (Caspian News, 2017). Additionally, when it turns to recent years, between 2019 and 2020, Azerbaijan extended humanitarian assistance to crisis-affected nations in the Middle East, such as Yemen and Lebanon. In response to UN Secretary-General António Guterres's appeal, Azerbaijan provided aid to Yemen through the UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, recognizing the urgent situation where 80% of the population requires assistance. Additionally, Azerbaijan allocated \$1 million in financial aid to Lebanon, addressing immediate needs following the tragedy, as directed by Prime Minister Ali Asadov (The official website of AZERTAG, 2019-2020).

Moreover, a notable example of Azerbaijan's rapid response capability is its comprehensive aid package to Ukraine, which is facing a complex humanitarian situation. Azerbaijan's commitment to provide 27.6 million manats (roughly 15 million euros) and 720 tons of aid underline its commitment to ameliorate the suffering of peoples affected by crises (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan No: 190/22). This multidimensional approach, which includes both financial contributions and material supplies, reflects Azerbaijan's nuanced understanding of the different needs in crisis-affected regions. Furthermore, it is essential to highlight Azerbaijan's significant support during the devastating earthquake that struck Turkey in 2023. Azerbaijan dispatched 7 planes and 14 vehicles loaded with humanitarian aid to Turkey, with banks waiving commission fees for direct monetary assistance. Contributions from various sources included 395 trucks, 15 planes, and 25 train cars carrying tents, generators, blankets, food, and medical supplies. Foreign Affairs Minister Ceyhun Bayramov announced 5,300 tons of aid and deposited \$45 million for reconstruction, pledging an additional \$100 million for housing and infrastructure. Furthermore, the Azerbaijan Women Entrepreneurs Association dispatched 5 trucks loaded with clothing, food, and shelters to the affected region (Şehitoğlu and Güner, 1775: 2023).

Azerbaijan's rapid response to international crises serves as a powerful tool in shaping its soft power. Diplomatic agility, efficiency in crisis management and determination to meet various humanitarian needs contribute to Azerbaijan's positive global image (Cordies, 110: 2014) However, careful navigation of regional complexities is vital to maintaining the effectiveness of humanitarian leadership on the international stage.

However, as already given, critics have questioned Azerbaijan's commitment to human rights, especially considering the Nagorno-Karabakh war. Human rights implications of Azerbaijan's activities during the conflict in Nagorno-Karabakh have been called into doubt, sparking international alarm. These concerns, it is said by critics, have thrown a shadow over the larger humanitarian efforts of Azerbaijan, which creates a need for the country to confront these problems openly and honestly.

Economic Influence

An important part of a country's ability to project soft power is its financial strength. Azerbaijan has used its considerable energy reserves and commercial alliances to boost its international presence (Jamiloğlu, 137: 2021).

Azerbaijan's status as an energy exporter is crucial to the country's economic significance. Azerbaijan has successfully established itself as a pivotal role in the global energy market as a significant producer and exporter of oil and natural gas. Depending on oil prices, the oil and gas industry in Azerbaijan is responsible for between 30 and 50 percent of the country's GDP. In 2020, natural gas accounted for 68% of Azerbaijan's TES, while oil accounted for 31%³

³ IEA (2022), Implementing a Long-Term Energy Policy Planning Process for Azerbaijan: A Roadmap, Paris, IEA, License: CC BY 4.0: <https://www.iea.org/reports/implementing-a-long-term-energy-policy-planning-process-for-azerbaijan-a-roadmap>

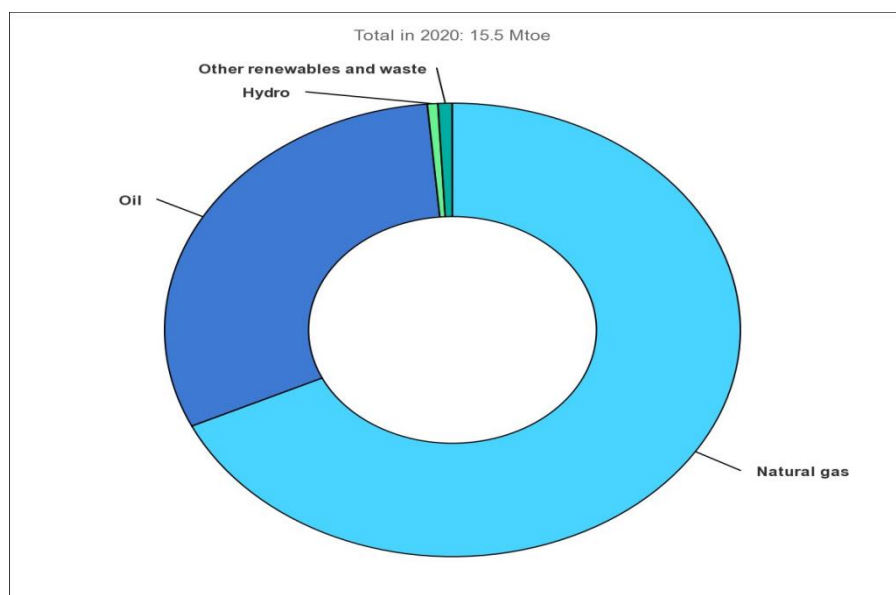

Figure 1: IEA, *Azerbaijan total energy supply, 2020*

The country's involvement in energy initiatives and pipelines, like the Southern Gas Corridor, has not only enhanced its economic power but also reinforced its significance in guaranteeing energy stability in Europe (Prontera, 464: 2018). By putting itself in such a prominent position, Azerbaijan can expand its sphere of influence and strengthen its diplomatic ties with influential countries. Furthermore, Azerbaijan has actively sought economic alliances and agreements on trade with diverse nations and areas. By broadening its economic connections, the country lessens its reliance on a solitary market and enhances its ability to endure financial challenges. Azerbaijan's soft power increases due to the interdependencies and increased collaboration that have been facilitated by its economic connections. Azerbaijan's dedication to the advancement of infrastructure is an additional aspect of its economic influence and soft power approach. The country has started ambitious initiatives that include upgrading its infrastructure and enhancing connectivity within the area. The Baku International Sea Trade Port and the Baku-Tbilisi-Kars railway are two such instances.

Baku International Sea Trade Port on the Caspian Sea has grown into an important transportation and logistics center, strengthening Azerbaijan's role as a trade facilitator in the area. In the year 2022, the port of Baku processed more than 6.3 million tons of cargo⁴. The Baku-Tbilisi-Kars railway, which extends through Azerbaijan, Georgia, and Turkey, is an important link in the supply chain for companies shipping products between Europe and Asia (Idan and Shaffer, 241: 2011). As a result, commerce and economic cooperation have been facilitated throughout its course while transit times and costs have been drastically cut.

Although mostly known for its energy production, Azerbaijan's financial power goes well beyond the oil industry. As part of its effort to diversify its economy, the country has swiftly sought economic alliances and trade agreements with a wide range of nations and areas. This method reduces Azerbaijan's vulnerability to economic disruptions by reducing the country's reliance on a single market. According to statistics published by the World Bank in 2022, Azerbaijan approximately had a GDP of 79 billion US dollars. Azerbaijan contributes just 0.04 percent of the world's GDP through its economic output (Trading Economics, Azerbaijan GDP - 2023 Data - 2024 Forecast).

The main concern is that Azerbaijan could use its energy resources to further its political and foreign policy ambitions, which could endanger the sovereignty of energy-dependent nations (Guliyev, 28: 2023). Because of this, there may be suspicions regarding the sincerity of any concessions or decisions made by these countries that benefit Azerbaijan. These kinds of actions may fail in terms of soft power. Acceptance of a country's values, culture, and policies is essential to the success of its soft power. A country's soft power can be harmed if its energy-based influence is seen as coercive or self-serving.

⁴ Trend News Agency (2023) <https://en.trend.az/azerbaijan/business/3736529.html>

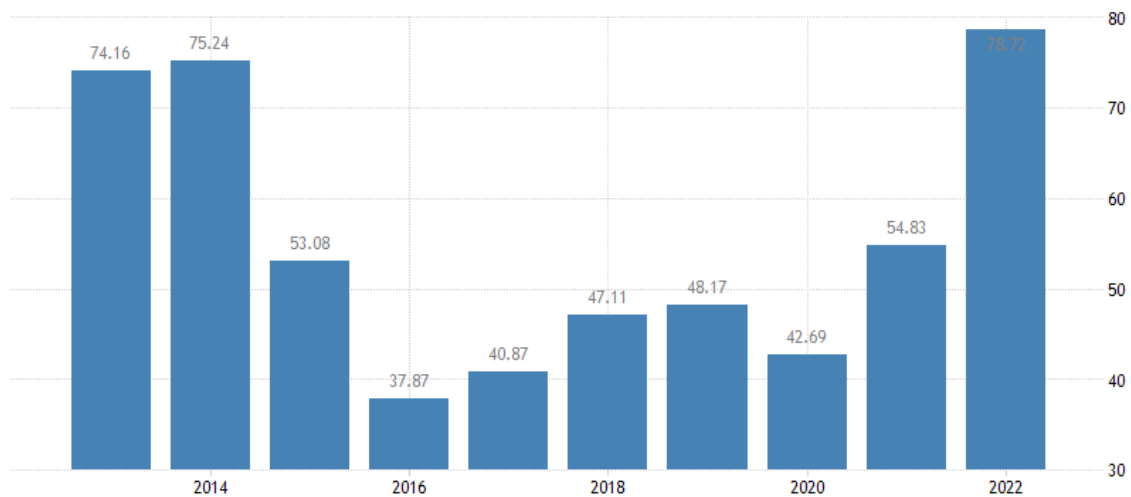

Figure 2: Trading Economics, Azerbaijan GDP between 2014-2022

One of the most important pillars of its macroeconomic strategy that ensured GDP growth and development is Azerbaijan's overreliance on energy exports, particularly oil and gas reserves (Guliyev, 28: 2023). However, critics fairly point out the flaws eminent in such reliance due mainly to the fluid nature of global energy market. Unstable energy costs represent a high risk and may result in budget imbalances, economic unrest while preventing the necessary programs from government to take paths (Khan & Khurshid & Cifuentes-Faura, 50: 2023). In addition to which lingering questions about the accountability and transparency of Azerbaijan's energy sector in the wake of rumours of corruption and poor management have discredited governance integrity thus questioning both investors' confidence and soft power credibility (Grasso, 30: 2019). Correctly handling these challenges is essential in minimizing risks connected to energy dependence, building investor confidence and improving Azerbaijan's soft power image across the world.

Public Diplomacy

The term "public diplomacy" refers to a broad set of initiatives with the overarching goal of influencing foreign audiences' impressions of a country (Szondi, 2008). Azerbaijan has put considerable resources into public diplomacy to promote goodwill and encourage international collaboration. Azerbaijan's interaction with foreign media is crucial to its public diplomacy efforts (Valiyev, 30: 2017). Media campaigns and other forms of strategic communication have been used to spread the word about the country's history, culture, and contributions to the world at large. Azerbaijan has leveraged the reach of social media and online diplomacy to spread its message (Bradshaw & Howard, 34: 2017).

Azerbaijan has utilized digital platforms to distribute its narrative and interact with an international audience during a century dominated by information exchange. By skilfully using social media and other online efforts, Azerbaijan can amplify its voice and present a nuanced picture to the rest of the world (Labarre & Niculescu, 12: 2016). Azerbaijan has effectively used digital diplomacy by developing several web-based initiatives and events to inform an international audience of the nation's long-standing conflict with Armenia over the land that is internationally recognized as part of Azerbaijan. Azerbaijan's government and related organizations reported on current events (44 days of conflict and Azerbaijan's anti-terror operations), communicated information, and actively impacted public opinion in real-time via well-designed messaging and contact with worldwide communities on platforms like social media. This strategy goes beyond simple broadcasting to actively engaging with online communities to counteract disinformation, highlight national pride, and further Azerbaijan's foreign policy goals. For instance, Azerbaijan's digital diplomacy initiatives were essential in getting the country's position through to the globe and winning international support during the 44-day conflict for the liberation of Karabakh (Altun, 10: 2023)

On the other hand, according to its critics, Azerbaijan's soft power could be damaged by its engagement in the Karabakh conflict (Mammadov, 20: 2022). The pursuit of soft power by Azerbaijan on the world

stage is complex and multifaceted. While the country has had some success with its soft power, it faces a challenge in the form of ethnic and regional conflicts, most notably the Karabakh conflict. Such disputes can overshadow the country's soft power endeavors.

Following the occupation of Azerbaijani territories, the paramount strategic objective became the liberation of these lands, coupled with global awareness efforts utilizing political and soft power channels, while also thwarting any potential provocations in the region. Azerbaijan's prioritization of resolving the Nagorno-Karabakh conflict arises from concerns over the enclave's military alliances and a drive to enhance international standing by utilizing its hydrocarbon resources. Exploiting oil and gas reserves not only attracts Western attention for regional stability but also finances military modernization, potentially facilitating a bid to regain control over Nagorno-Karabakh (Fuller, 15: 2013). It is no coincidence that according to the National Security Concept of the Republic of Azerbaijan approved in 2007, the restoration of territorial integrity is a primary policy objective. Article 4.1.1 outlines the settlement basis, which includes the withdrawal of Armenian armed forces from occupied Azerbaijani territories, restoration of Azerbaijani sovereign rights, return of displaced Azerbaijanis, establishment of a legal status for Nagorno-Karabakh ensuring peaceful coexistence, and fostering socioeconomic development in the region within the framework of overall national and regional integration processes (National Security Concept of the Republic of Azerbaijan, 2007).

After the Soviet Union's collapse in 1991, Armenian nationalists transitioned from territorial expansion to advocating for self-determination amid global pressure. Nonetheless, Armenia initiated an undeclared conflict with Azerbaijan, seizing Nagorno-Karabakh and adjacent territories by 1993. Despite UN Security Council resolutions demanding withdrawal, Armenia evaded direct culpability through semantic interpretations (Shafiyev, 34: 2023). Regarding Nagorno-Karabakh, while several Security Council resolutions 822, 853, 874, and 884 before 1994 urged the withdrawal of occupying forces from Azerbaijan, the Council has since refrained from further addressing the issue (Ruys & Silvestre, 2021). Azerbaijan also had perceived the mediation efforts of the Minsk Group Co-Chairs as lacking and endeavors to involve additional international bodies, including the European Council, Islamic Cooperation Council, Non-aligned Movement, UN, and Turkic Council, in addressing the Nagorno-Karabakh conflict. Its primary objective is to increase global understanding of the conflict and gather backing for the restoration of its territorial integrity, as validated by resolutions passed by entities such as the UN Security Council, UN General Assembly, Council of Europe, European Parliament, Organization for Islamic Cooperation, Non-aligned Movement, and International Court of Justice (Valiyev, 29: 2017). Azerbaijan, joining the Organization of the Islamic Conference (OIC) in 1991, consistently garners support from the OIC for Nagorno-Karabakh, advocating for its territorial integrity and condemning Armenian actions. Azerbaijan also sees the Non-Aligned Movement, joined in 2011, as a potential ally for resolving the conflict in alignment with its interests (Fuller, 17: 2013). Azerbaijan chaired the Non-Aligned Movement from 2019 to 2022, starting at the Baku Summit in October 2019. The member states unanimously extended Azerbaijan's chairmanship for another year (The official website of the President of Azerbaijan). On April 4, 2020, the Non-Aligned Movement rejected the "elections" in occupied Azerbaijani territories, emphasizing the illegitimacy of territorial seizure by force. They refused to recognize the "presidential and parliamentary elections" in Nagorno-Karabakh and reiterated support for Azerbaijan's territorial integrity within its recognized borders, calling for resolution of the conflict based on UN Security Council Resolutions (The official website of Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan).

Additionally it would be worthwhile to mention the important role of organizations in Azerbaijan to implement the effective public diplomacy. To take an example, Azerbaijan's Foreign Ministry actively promotes its economic agenda through public diplomacy, showcasing its business potential and favorable environment through investment forums and visits by foreign officials. One more organization to be noted is The State Committee for Work with Diaspora that leverages public relations to advance foreign policy, particularly in countries with diplomatic ties. Efforts include forming positive opinions and hosting conferences on Diaspora's role in partnerships, underscoring Azerbaijan's emphasis on public relations in foreign affairs (Aghazada, 20: 2013).

However, there is one organization that should be exclusively mentioned - The Heydar Aliyev Foundation. It holds a unique position in national branding, serving as a form of soft power in cultural diplomacy. The Foundation focuses on fostering intercultural dialogue and preserving global cultural heritage, while promoting a positive image of Azerbaijan internationally. Through collaboration with

foreign partners and engagement with Azerbaijani diaspora communities, led by Mehriban Aliyeva, it strives to strengthen ties with compatriots abroad and organize diaspora efforts for the benefit of Azerbaijan's interests on the global stage (Ibragimov, 143: 2022). Since 2007, the Foundation has been globally campaigning to raise awareness about the Khojaly massacre and the Armenia-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict. Its efforts, including screenings, exhibitions, and publications, aim to inform the world community about the truth of these events (Farmanova, 2013). Notably, the "Justice for Khojaly" International Awareness Campaign, initiated in 2008 and led by the Heydar Aliyev Foundation, actively works to raise awareness and strengthen Azerbaijan's position for a just settlement in the Armenian-Azerbaijani conflict (Ibragimov, 143: 2022)..

In July 2009, the OIC Youth Forum and ISESCO agreed to include the Khojaly tragedy in history textbooks of OIC member countries. In January 2010, representatives from 51 countries signed a resolution in Kampala, Uganda, recognizing the tragedy as a "crime against humanity" and endorsing the "Justice for Khojaly" campaign, marking the first international recognition of its kind (Late, 1992). Furthermore, at the 13th session of the Council of the Parliamentary Union of the OIC Member States in Abu Dhabi on January 19, 2011, a declaration recognizing the Khojaly tragedy as "a massive crime against humanity" was passed, while at the 7th session of the OIC PU member states in Palembang, Indonesia on January 31, 2012, support for the "Justice for Khojaly" campaign was confirmed. This marked the first international document to term the Khojaly tragedy as an act of genocide, reflecting efforts since 2009 within the "Justice to Khojaly" campaign (Hasanov, 2018). In this sense, President Aliyev asserted that Armenian nationalists have historically committed atrocities, with the Khojaly genocide standing as a stark example, and emphasizes Azerbaijan's ongoing efforts to globally recognize this tragedy, including through the "Justice for Khojaly" campaign, which has garnered international support from various civil society institutions and governmental bodies, highlighting the increasing acknowledgment of Khojaly as a genocide (Goble, 2010).

Azerbaijan's Heydar Aliyev Foundation has bolstered the nation's global reputation through cultural diplomacy, including initiatives like the Gabala International Music Festival and UNESCO recognition of Azerbaijani mugham. Moreover, the Foundation's efforts extend to raising awareness about the Garabagh conflict, exemplified by the presentation of the QARABAĞ XANƏNDƏLƏRİ album at UNESCO Headquarters and the publication of booklets detailing aspects such as the Khojaly genocide. Additionally, in 2007, the Foundation and Azerbaijan's Ministry of Foreign Affairs jointly released "WAR AGAINST AZERBAIJAN: TARGETING CULTURAL HERITAGE," complemented by a multimedia disk and DVD documentary, further advocating for Azerbaijan's position on the global stage.

Additionally, to date, the campaign boasts over 120,000 individuals and 115 organizations globally, operating in numerous countries through effective tools such as social networks, exhibitions, rallies, contests, conferences, and seminars (The official website of "Justice for Khojaly" International Awareness Campaign).

On the other hand, Azerbaijan's public diplomacy also includes reaching out to the Azerbaijani community worldwide through the Azerbaijani diaspora (Loda, 40: 2016). "Diaspora" is a term used to describe a certain group of people who are away from their native country⁵. In this case, an Azerbaijani community living abroad is the Azerbaijani diaspora. Foreign relations with the Azerbaijan diaspora are significant in terms of the international representation and development of images of the country (Loda, 40: 2016). Cultural communication is strategic and in Azerbaijan, to keep ties between diaspora communities and make it feel as home. This approach includes not only recognizing the contributions of the diaspora to host countries but also involving them in the promotion of Azerbaijani culture, values, and diplomatic initiatives. Azerbaijan uses its diaspora as a valuable asset in reaching out to the Azerbaijani community around the world (Loda, 40: 2016). Today, the world is turning towards the diaspora as a way of spreading information, removing misapprehensions, and projecting a good image to the globe. This proactive engagement also fits within the broader framework of public diplomacy where it not only talks to people but with people and communities.

Even more than that, Azerbaijan's public diplomacy has benefited greatly from humanitarian efforts (Gojayevev, 2010). In times of crisis, the country has helped other nations in need (Cordies, 109: 2014).

⁵ Sideri, E. (2008). The diaspora of the term Diaspora: A working-paper of a definition. *Transtext(e)s Transcultures*, (4), 32–47. <https://doi.org/10.4000/transtexts.247>

These actions not only demonstrate Azerbaijan's commitment to global cooperation, but also garner goodwill and positive views from the rest of the world. This approach is consistent with the basic principles of public diplomacy, which uses altruistic actions to build lasting relationships, enhance international cooperation, and shape a positive perception of Azerbaijan around the world (Gojayeve, 2010).

Azerbaijan's attention from the Nagorno-Karabakh conflict has resulted in much international opposition to its human rights record and allegations that it has violated international law (Galstyan, 2021). While trying to provide humanitarian aid to displaced people, the conflict has overshadowed Azerbaijan initiatives leading many watchers in doubt what position Azerbaijan is ready to offer regarding humane rights. The human rights violation accusations were also leveled against the Azerbaijani and Armenian forces, having to share in indiscriminate shelling and targeted civilians (Vantsyan, 75: 2022). The problem of perception, which coincides with the myths about Azerbaijan soft power goals and the challenges that linked to them – presenting such notions as transparency, authenticity, honor existing human rights standards and international law in Baku relations with other countries.

Sports Diplomacy

As one of the powerful tools of international relations, sports diplomacy has been growing popular in increasing relationships and comprehension among countries⁶. Azerbaijan uses sports diplomacy as part of a larger strategy to increase its soft power and improve its international standing.

Rojo-Labaien (2018) points out that the hosting and organization of the European games in Baku is enough to show that Azerbaijan is capable in sports diplomacy. These gatherings not only give Azerbaijan the opportunity to exhibit its illustrious heritage and extend its hospitality to an audience from around the world, but they also serve as a platform for the exchange of cultural ideas and for diplomatic endeavors. Azerbaijan's successful organization and hosting of the European Games in Baku in 2015 is an example of the country's capabilities supported by several key elements. The massive logistics undertaking involved complex planning and execution that reflected Azerbaijan's organizational prowess. Additionally, the event showcased significant investments in infrastructure, demonstrating Azerbaijan's commitment to maintaining high standards in facility development. The European Games has shown Azerbaijan's rich cultural heritage through ceremonies, programs and highlighting of local traditions to a global audience. Thus, hosting the international race in Baku helped to increase Azerbaijan's visibility in the global scene (Huseynzade, 90: 2023). Further reinforce Azerbaijan's dedication to using sports as a means of enhancing international relations, the country's commitment to sports exchange programs. Azerbaijan's dedication to sports exchange programs as a means of further reinforcing the country's commitment to utilizing sports as a means of enhancing international relations. The cooperative training programs that Azerbaijan runs with other countries are evidence of the country's commitment to fostering international cooperation in sports (Mehdiyev, 72: 2019). These programs are examples of international collaborations that make it possible for Azerbaijan to train athletes and coaches from other countries while also facilitating the transfer of information and expertise in both directions.

While the hosting of international sporting events encourages Azerbaijan to become more visible on a global platform, critics assert that such undertakings may represent prestige projects aiming at supporting the legitimacy of the regime instead of any cultural exchange or improvement in interstate relations (Rojo-Labaien, 1102: 2018). It is not only a problem of the perception, though, because there are actual allegations where athletes and workers who organize such events were treated. There are reports of human right violations and labour exploitation shunning Azerbaijan's soft power's reputation, calling into question the ethics and values that drive its sporting diplomacy endeavours (Ramankulova, 90: 2020). Such claims weaken the intended net positive effect of these events and bring to light critical issues which Azerbaijan should address within its sports industry so that the country's soft power initiatives meet global standards of justice, respect, and dignity. Neglecting these issues may result in

⁶ Grix, J., & Houlihan, B. (2013). Sports mega-events as part of a nation's soft power strategy: The cases of Germany (2006) and the UK (2012). *The British Journal of Politics and International Relations*, 16(4), 572–596. <https://doi.org/10.1111/1467-856x.12017>

harming Azerbaijan's international reputation and credibility, undermining its soft power goals in the future.

Educational Initiatives

Education is an effective tool for exerting soft power, enabling nations to cultivate intellectual and cultural ties with other nations (Amirbek & Ydyrys, 515: 2014). Azerbaijan's tactical utilization of educational programs as soft power instruments showcases its diverse strategy for improving its international position. Education diplomacy also promotes intellectual and cultural interchange.

One of the main components of Azerbaijan's educational diplomacy is the offering of gives and academic interchange initiatives to foreign students (Ergun & Kondakçı, 1330: 2021). The Azerbaijan Scholarship Program is an innovative program that aims to promote academic excellence across borders and is at the forefront of Azerbaijan's educational diplomacy. Students from all over the world are invited to apply to this program so that they can pursue higher education in Azerbaijan (StudyinAzerbaijan.edu.az). Beyond traditional education, this program fosters profound cultural exchange, creating a cohort of individuals who have immersed themselves in Azerbaijani academia, culture, and society. The success of the Azerbaijan Scholarship Program is not limited to the dissemination of information; rather, it represents a long-term investment in building a global community of people who, after having been exposed to Azerbaijani culture and learning personally, will work to promote peace and understanding back home.

Moreover, Azerbaijan engages in cooperation with global universities and educational establishments, promoting research collaborations and faculty interchange (Samadova, 63: 2016). Faculty exchange programs and research partnerships are only two examples of the many ways in which academic institutions throughout the world are working together. For instance, ADA University, Azerbaijan's diplomatic university, has partnered with universities in Europe, Asia, and the United States to promote collaboration on research and exchange programs. Azerbaijani universities will be seen as centers of innovation, intellectual interchange, and the transmission of information to the world as a result of these partnerships⁷. Through active engagement in the global scholarly community, Azerbaijan supports its standing as a country dedicated to the pursuit of wisdom and scholastic distinction.

Language instruction additionally has a crucial part in Azerbaijan's educational diplomacy (Pashayeva, 133:2018). The Azerbaijani government supports Azerbaijani language initiatives in different nations, specifically through Azerbaijani diaspora groups. By advocating for the Azerbaijani language, Azerbaijan not only conserves its cultural legacy but also enhances cultural connections with diaspora communities and promotes a recognition of Azerbaijani culture and principles (Rumyansev, 111: 2010). However, the initiatives that Azerbaijan has been trying to implement to develop education system are under attack by critics since they see those initiatives are not a genuine attempt but simply part of the state propaganda (Akhundov, 2020). The issues that people have raised in the program concern selection criteria and curricula as some claim that such focuses do not justify political bias and ideological agenda, which may impair its ability to create mutual understanding and cooperation. In addition, Azerbaijan's attempts to promote its own language and culture abroad should be seen as a seeking of cultural dominance and linguistic exclusivity, which also raises questions regarding the country's adherence to cultural rights and pluralism (Akyıldız, 45: 2019). Such attitudes have a negative effect on the credibility and effectiveness of Azerbaijan's educational diplomacy, which shows that transparency, inclusivity and respect for academic freedom become important necessities to guide its international education policy. Answering these issues is the foundation of ensuring that Azerbaijani educational initiatives potentially commit to world learning transfer, so contributing to intercultural dialog and cooperation on an international platform.

CONCLUSION

In conclusion, Azerbaijan's comprehensive soft power strategy effectively positions the nation on the global stage. The country's commitment to becoming a major player on the international stage is demonstrated through its use of economic influence, as evidenced by its exploitation of energy resources, implementation of infrastructure projects, and active engagement in diplomatic alliances.

⁷ ADA University , Go on an Exchange <https://www.ada.edu.az/en/your-future/go-on-an-exchange>

Azerbaijan's rapid and empathetic response to international crises exemplifies its role as a norm entrepreneur and strengthens its reputation as a trustworthy and sensitive global partner.

In response to the first research question, Azerbaijan, as a middle power, effectively acts as a norm entrepreneur by actively promoting and advocating the adoption of certain norms, principles, or standards in international relations. The study highlights Azerbaijan's significant influence on global negotiations and its diplomatic efforts to persuade other nations to accept and implement these standards. Regarding the second research question, the study reveals the comprehensive nature of Azerbaijan's soft power strategy. Cultural support, public relations projects, educational initiatives, and economic strength all contribute to Azerbaijan's multifaceted approach on the global stage. The country's commitment to humanitarian leadership, demonstrated by its rapid response to international crises, adds another layer to its soft power arsenal.

This study emphasizes how Azerbaijan uses the economic power, especially through energy export and infrastructure project, to enhance the international presence. This contribute to shaping the debate in economic power, infrastructure development and soft power tactics. Furthermore, the paper touches upon how Azerbaijan used virtual space for public diplomacy. First, this contributes significantly to the nascent practice of digital diplomacy, and secondly it gives valuable insights to states that seek to mould their narratives online. The soft power of Azerbaijan as a major player in global crises shows that soft power is effective, even in complex geopolitics settings. This helps for better understanding the role of humanitarian initiatives as powerful weapons that countries use to boost their image at the international level. Finally, the sports diplomacy literature is also aided by the study by pointing out Azerbaijan's success in hosting international events and the country's active participation in sport exchange programs. That shows soft power potentiality of sport culture exchange.

The strategy that Azerbaijan applies to increase its influence on the global arena includes a whole set of economic, diplomatic, cultural and educational measures. Nonetheless, these initiatives face considerable challenges and criticisms that call their legitimacy into question. Such counterarguments need to be addressed through honest efforts aimed at improving the transparency, accountability and respect for human rights and diversity in Azerbaijan's policies and actions. Developing more transparency and accountability will help Azerbaijan forge trust and co-operation with the international community, increasing its soft power's validity and efficiency. The adherence to these principles is critical for Azerbaijan to become an esteemed actor that influences world affairs.

REFERENCES

- Aghazada, R. (2013), "Searching for a new foreign policy strategy for Azerbaijan--public diplomacy efforts", *European Scientific Journal*, p.222-233
- Akhundov, J. (2020), "Conflict and militarization of education: Totalitarian institutions in secondary schools and in the system of extracurricular education in Azerbaijan", *Journal of Conflict Transformation*, Issue:1, p. 20-41.
- Akyıldız, S. (2019), *Reflections of nationalism and the role of language policies in national identity formation in Post-Soviet Azerbaijan*, Unpublished Graduate Thesis, TR School of Social Sciences
- Ahlberg, M. (2023), *Beyond the music: Exploring the Dynamics of National and European Identity in the Eurovision Song Contest*. Unpublished Bachelour Thesis, Ger Malmö University
- Altun, F. (2023), "The Organisation of Turkic States Digital Communication and Digital Diplomacy Perspective", *Bilig*, Issue:106, p.1-33.
- Amirbek, A., & Ydyrys, K. (2014). "Education and soft power: Analysis as an instrument of foreign policy", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Issue: 143, p. 514-516.
- AZERTAG. Azerbaijan sends humanitarian aid to Yemen. Retrieved from https://azertag.az/en/xeber/azerbaijan_sends_humanitarian_aid_to_yemen-1279966
- AZERTAG. Azerbaijani PM signs order to provide financial assistance to Lebanon. Retrieved from https://azertag.az/en/xeber/azerbaijani_pm_signs_order_to_provide_financial_assistance_to_lebanon-1554439

- Bradshaw, Samantha and Howard, Philip N., (2019), “The Global Disinformation Order: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation”, Copyright, Fair Use, Scholarly Communication, etc.. <https://digitalcommons.unl.edu/scholcom/207>
- Breuning, M. (2007), *Foreign policy analysis: A comparative introduction*. Springer.
- Caspian News. (2017, August 18). From weapons to humanitarian aid: Azerbaijan, Pakistan seen as reliable partners. Retrieved from <https://caspiannews.com/news-detail/from-weapons-to-humanitarian-aid-azerbaijan-pakistan-seen-as-reliable-partners-2017-8-18-29/>
- Cooper, D. A. (2011), “Challenging contemporary notions of middle power influence: implications of the proliferation security initiative for “Middle Power Theory”, *Foreign Policy Analysis*, 7(3), p.317-336. <https://academic.oup.com/fpa/article-abstract/7/3/317/1792653>
- Cordies, B. D. (2014), “Kazakhstan and Azerbaijan as Donors of Humanitarian Aid. Has the Diversification of Aid Channels and Donors Reached Southern Eurasia?”, *Central Asia and the Caucasus*, 15(5), p.107–118.
- De, C. B. (2014), “Kazakhstan and Azerbaijan as donors of humanitarian aid: Has the diversification of aid channels and donors reached Southern Eurasia?” *Central Asia and the Caucasus*, 15(5), p.107–118.
- Eurasianet. New donors on the block: Unpacking the largesse of Azerbaijan and Kazakhstan. Retrieved from <https://eurasianet.org/new-donors-on-the-block-unpacking-the-largesse-of-azerbaijan-and-kazakhstan>
- Ergun, A., & Kondakci, Y. (2021), “The internationalization of higher education and identity construction in Azerbaijan. *Europe-Asia Studies*”, 73(7), p.1330-1354. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09668136.2021.1919601>
- Farmanova, A. (2013), MRS. Mehriban Aliyeva’s multifaceted activity serves to expand international reputation of Azerbaijan. *Science and World*, 88.
- Fuller, E. (2013), *Azerbaijan’s Foreign Policy and the Nagorno-Karabakh Conflict*. Universitäts-und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt.
- Galstyan, H. (2021), *Disputed Land, Disputed Lives: Transnational and regional coverage of the humanitarian situation in Nagorno-Karabakh in the 2020 war*.
- Gojajev, V. (2010), *Resource Nationalism Trends in Azerbaijan. 2004-2009*. Universitäts-und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt.
- Grasso, C. (2019), *The troubled path towards greater transparency as a means to foster good corporate governance and fight against corruption in the energy sector. Handbook of Energy Finance Theories: Practices and Simulations*, World Scientific.
- Grix, J., & Houlihan, B. (2013), “Sports mega-events as part of a nation’s soft power strategy: The cases of Germany (2006) and the UK (2012)”, *The British Journal of Politics and International Relations*, 16(4), p.572–596. <https://doi.org/10.1111/1467-856x.12017>
- Guliyev, F. (2023), “Renewable Energy Targets and Policies in Traditional Oil-Producing Countries: A Comparison of Azerbaijan and Kazakhstan”, *Journal of Eurasian Studies*, 18793665231177720.
- Guliyev, M. (2020, July). Accelerating economic diversification in Azerbaijan: Challenges, shaping prospects. In 56th International Scientific Conference on Economic and Social Development–Aveiro.
- Goble, P. (2010), *Azerbaijan In the World*.
- Hall, T. (2010), “An unclear attraction: a critical examination of soft power as an analytical category. *Chinese Journal of International Politics*”, 3(2), p.189-211. <https://academic.oup.com/cjip/article-abstract/3/2/189/344483>
- HASANOV, A. (2018), *Genocide in Khojaly*.

- Huseynzade, B. Evaluation of Mega Sport Events Beyond the Borders of Just Sports Event: Azerbaijani Case Study in Terms of Economic and Political Implications.
- Ibrahimov, Z. S. (2022), The Role of the Heydar Aliyev Foundation in the Development of Foreign and Cultural Relations of Azerbaijan (Doctoral dissertation). Baku State University.
- Ibragimov, Z. S. (2022), “The formation and stages of development of interstate activities of the Heydar Aliyev Foundation”, *SocioEconomic Challenges (SEC)*, 6(3), p148-156.
- Idan, A., & Shaffer, B. (2011), “The foreign policies of post-Soviet landlocked states”, *Post-Soviet Affairs*, 27(3), p.241-268. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2747/1060-586X.27.3.241>
- IEA (2022), Implementing a Long-Term Energy Policy Planning Process for Azerbaijan: A Roadmap, Paris, IEA, License: CC BY 4.0. <https://www.iea.org/reports/implementing-a-long-term-energy-policy-planning-process-for-azerbaijan-a-roadmap>,
- IEA, Azerbaijan total energy supply, 2020, IEA, Paris, <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/azerbaijan-total-energy-supply-2020>,
- Ismayilov, M. (2012), “State, identity, and the politics of music: Eurovision and nation-building in Azerbaijan”, *Nationalities Papers*, 40(6), p.833-851.
- Iwabuchi, K. (2015), “Pop-culture diplomacy in Japan: Soft power, nation branding and the question of ‘international cultural exchange’”, *International Journal of Cultural Policy*, 21(4), p.419-432. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10286632.2015.1042469>
- Jamiloglu, G. A. (2021), “Words of the Leader: Justice Supports the National Idea and Diplomacy”, *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies*, 12(3), p.137-144. https://journals.co.za/doi/abs/10.10520/ejc-sl_jeteraps_v12_n3_a5
- Justice for Khojaly. About the Campaign. Retrieved from <https://justiceforkhojaly.org/en/about-campaign>
- Khan, K., Khurshid, A., & Cifuentes-Faura, J. (2023), “Investigating the relationship between geopolitical risks and economic security: Empirical evidence from central and Eastern European countries”, *Resources Policy*, 85, 103872.
- Labarre, F., & Niculescu, G. (2016), The Media Is the Message: Shaping Compromise in the South Caucasus. In *Regional Stability in the South Caucasus: 12th Workshop of the PFP Consortium Study Group* (pp. 12/2016). Vienna. ISBN 978-3-902944-95-5
- LATE, A. A. A. I. (1992), BEYNƏLXALQ CİNAYƏT. *Washington Post*.
- LOCAL SCHOLARSHIP AND GRANTS. <https://studyinazerbaijan.edu.az/web/local-scholarship-and-grants>
- Loda, C. (2016), “Azerbaijan, Foreign Policy, and Public Diplomacy”, *Irish Studies in International Affairs*, 27(1), p.39-55. <https://muse.jhu.edu/pub/423/article/810227/summary>
- Makili-Aliyev, K. (2013), “Azerbaijan’s Foreign Policy: Between East and West”, *Istituto Affari Internazionali (IAI)*. <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep09669.pdf>
- Mammadov, A. (2022), “Analysis Of The Foreign Policy Of Azerbaijan In The Perspective Of Neorealist Theory: In The Example Of The Karabakh Problem”, *Journal Of Eastern European And Central Asian Research*, 9(3).
- Mammadli, Nargiz (6 February 2023), “Azerbaijan Sends Rescuers, Humanitarian Aid to Quake-Hit Türkiye”, *caspiannews.com*. Archived from the original on 7 February 2023
- Mehdiyev, E. (2019), Role of International Organizations in Regional Cooperation: Case Study of Azerbaijan in the System of Organization of Islamic Cooperation (Doctoral dissertation, Marmara Universitesi (Turkey))

- Madokoro, D. (2018), "International Commissions as norm entrepreneurs: Creating the normative idea of the responsibility to protect", *Review of International Studies*, 45(1), p.100–119. <https://doi.org/10.1017/s0260210518000219>
- Mozaffari, A., & Akbar, A. (2023), "Iran's soft power in Azerbaijan: shifting cultural dynamics in the post-Soviet era", *International Journal of Cultural Policy*, 29(6), p.667-685.
- National Security Concept of the Republic of Azerbaijan. (2007). Approved by Instruction No. 2198 of the President of the Republic of Azerbaijan on 23 May 2007, Article 4.1.1. Retrieved from <https://www.files.ethz.ch/isn/154917/Azerbaijan2007.pdf>
- Pashayeva, G. (2018), "Language as a soft power resource: The case of Azerbaijan", *Language Problems and Language Planning*, 42(2), p.132-143. <https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/lplp.00016.pas>
- Prontera, A. (2018), "Italian energy security, the Southern Gas Corridor and the new pipeline politics in Western Europe: from the partner state to the catalytic state", *Journal of International Relations and Development*, 21, p.464-494 <https://link.springer.com/article/10.1057/jird.2015.31>
- Ramankulova, L. (2020), *Nation Branding: An Instrument of Soft Power or Nation-Building? The Case of Kazakhstan*.
- Rojo-Labaien, E. (2018), "The Baku 2015 European Games as a national milestone of post-Soviet Azerbaijan", *Nationalities Papers*, 46(6), p.1101-1117.
- Rojo-Labaien, E. (2023), "Azerbaijan on the crossroad between Eastern and Western state building: the Baku 2015 European Games and the boundaries of Europe", *Sport in Society*, 26(4), p.650-670.
- Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs. <https://mfa.gov.az/en/news/no19022>
- Rumyansev, S. (2010), "Post-Soviet Nation State as a Sponsor of Construction of the Ethno-National Diaspora: Azeri's Case", *Revue européenne des migrations Internationales*, 26, p.111-131. <https://doi.org/10.4000/remi.5218>
- Ruys, T., & Silvestre, F. R. (2021). *Military Action to Recover Occupied Land: Lawful Self-defence or Prohibited Use of Force? The 2020 Nagorno-Karabakh Conflict Revisited*.
- Samadova, M. (2016), "Educational reforms and innovations in Azerbaijan", *The Online Journal of New Horizons in Education*, 6(1), p.62-67 <https://www.tojsat.net/journals/tojned/volumes/tojned-volume06-i01.pdf#page=70>
- Sargent, S. (2020), "Fractured Resemblances": Contested Multinational Heritage and Soft Power", *International Journal of Cultural Property*, 27(1), p.97-123. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-journal-of-cultural-property/article/fractured-resemblances-contested-multinational-heritage-and-soft-power/EE1B724FE4CD6140A788220A172F7294>
- Sideri, E. (2008), "The diaspora of the term Diaspora: A working-paper of a definition", *Transtext(e)s Transcultures*, (4), p.32–47. <https://doi.org/10.4000/transtexts.247>
- Szondi, G. (2008), *Public diplomacy and nation branding: Conceptual similarities and differences*. Clingendael Institute. <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep05374.pdf>
- Shafiyev, F. (2023), "Erosion of Territorial Integrity as a Threat to International Security", *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, (23), 34-49.
- Şehitoğlu, R., & Güner, O. (2023), "Earthquake Diplomacy: The Efforts of The Members of The Organization of Turkic States After Türkiye Quakes in 2023", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(3), p.1775-1792.
- Trading Economics, Azerbaijan GDP - 2023 Data - 2024 Forecast <https://tradingeconomics.com/azerbaijan/gdp>
- Trend News Agency (2023) <https://en.trend.az/azerbaijan/business/3736529.html>

- Valiyev, A. T. (2017), The Understanding Of Cultural Diplomacy, Its History And Azerbaijan Model. In Сборники конференций НИЦ Социосфера (No. 1, pp. 60-66). Vedecko vydavatelske centrum Sociosfera-CZ sro. http://sociosfera.com/files/conference/2017/k-01_15_17.pdf#page=60
- Valiyev, J. (2017), “Foreign policy of Azerbaijan in 25 Years of independence: priorities, principles and achievements”, *Caucasus International*, 7(1), p.29-46.
- Valiyev, A. (2016), First European Olympic Games in Baku: New Articulation of Azerbaijani Identity?. *Mega events in post-Soviet Eurasia: Shifting borderlines of inclusion and exclusion*, 131-149.
- Vantsyan, T. (2022), *Nagorno-Karabakh: 2020 war and the new geopolitical reality*.
- Van Gils, E. (2018), “Azerbaijan’s foreign policy strategies and the European Union: Successful Resistance and pursued influence”, *Europe-Asia Studies*, 70(5), p.738–758. <https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1479733>
- World Bank (2020), AZERBAIJAN <https://pubdocs.worldbank.org/az/293551524671526045/mpo-aze.pdf>